

บทที่ 4 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

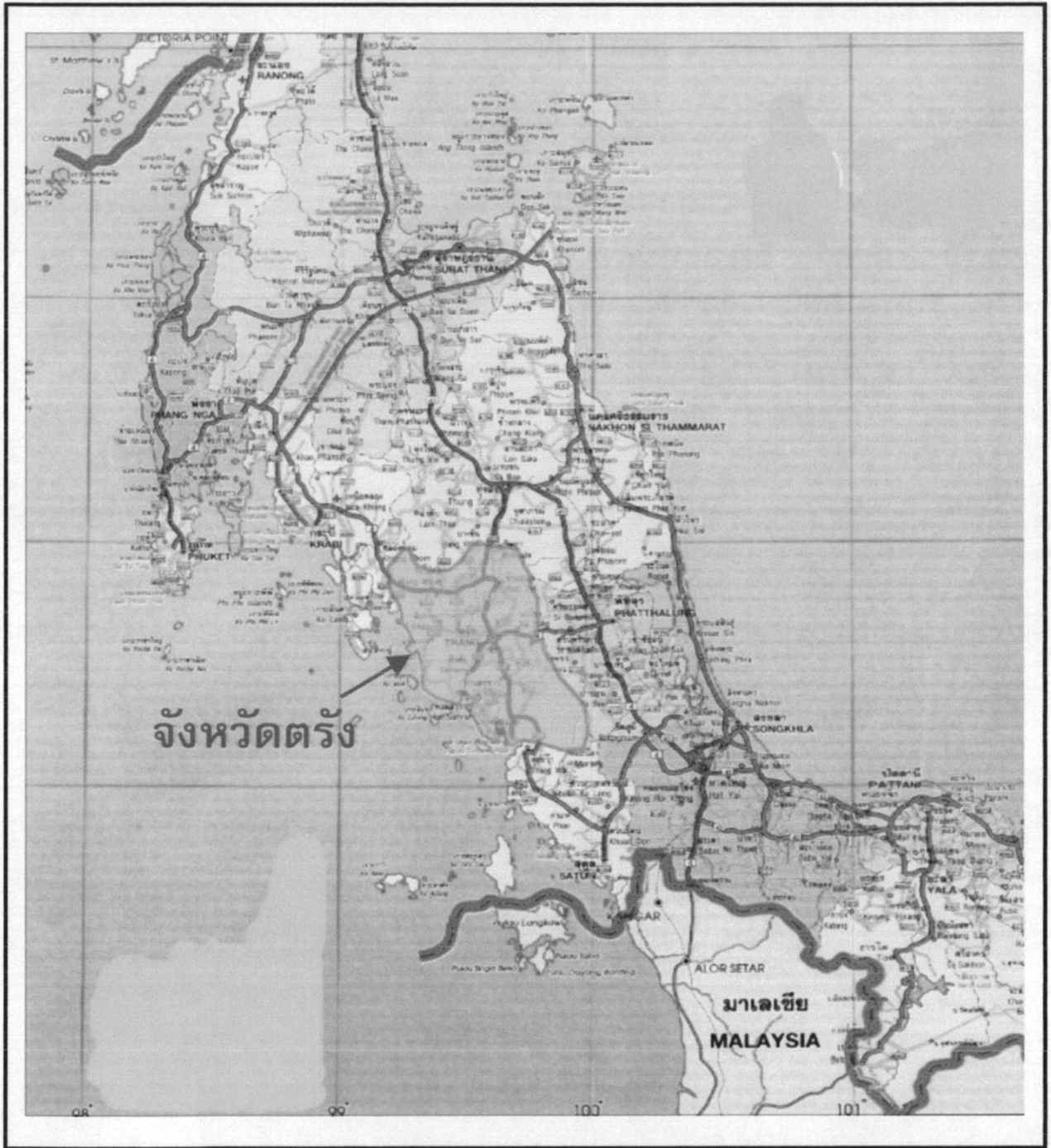
เมืองห้วยยอด เป็นเมืองที่มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ หรือ ประมาณ 10,000 ปีก่อน นอกจากนี้ยังเคยมีบทบาทสำคัญในฐานะเมืองท่าอันดับต้นๆ ของคาบสมุทรมลายูซึ่งใช้สำหรับขนถ่ายสินค้าระหว่างฝั่งทะเลอ่าวไทยกับฝั่งทะเลอันดามัน อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ แม้ว่าปัจจุบันบทบาทของเมืองจะต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง แต่ด้วยความยาวนานของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง เมืองห้วยยอดจึงเต็มไปด้วยเรื่องราวแห่งประวัติศาสตร์ที่เล่าขานกันไม่รู้จบ ด้วยเหตุนี้ในกระบวนการการศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองห้วยยอด จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาสภาพของพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยยอด ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเด็นหลัก คือ สภาพทั่วไปของเมืองห้วยยอด ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองห้วยยอด พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานในเทศบาลตำบลห้วยยอดและพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทของเมืองจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของเมืองในอนาคต

4.1 สภาพทั่วไปของเมืองห้วยยอด

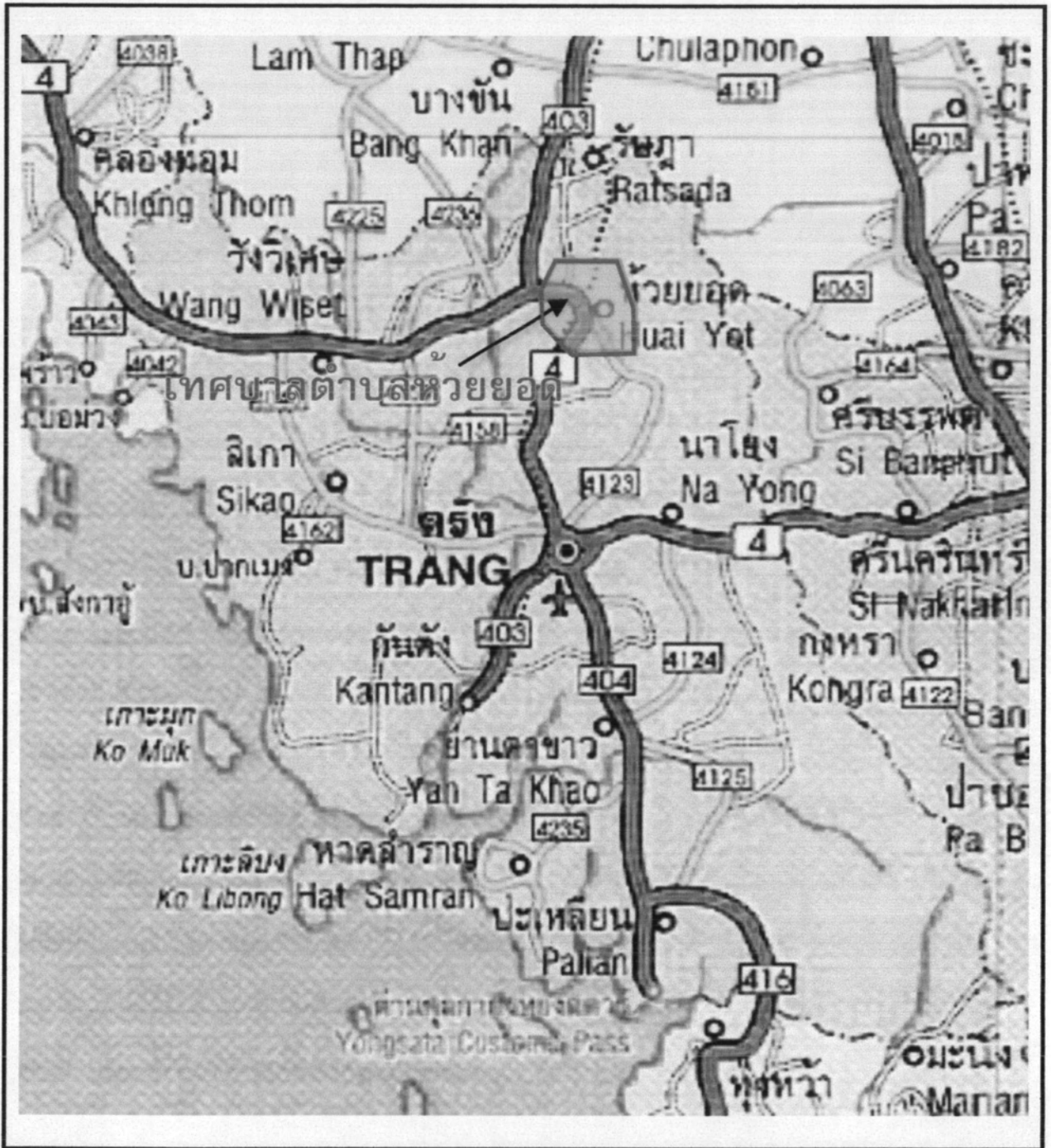
เทศบาลตำบลห้วยยอด หรือ เมืองห้วยยอด เทศบาลตำบลห้วยยอด เดิมเป็นสุขาภิบาล ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบล ตามพระราชกฤษฎีกาการจัดตั้งเทศบาลตำบลห้วยยอด เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2530 ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 104 ตอนที่ 183 ลงวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2530 ปัจจุบันเมืองห้วยยอดเป็นศูนย์กลางชุมชนที่พักอาศัยที่รองรับการขยายตัวของเมืองตรัง ตลอดจนเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของจังหวัดตรัง

4.1.1 ที่ตั้งและการเข้าถึง

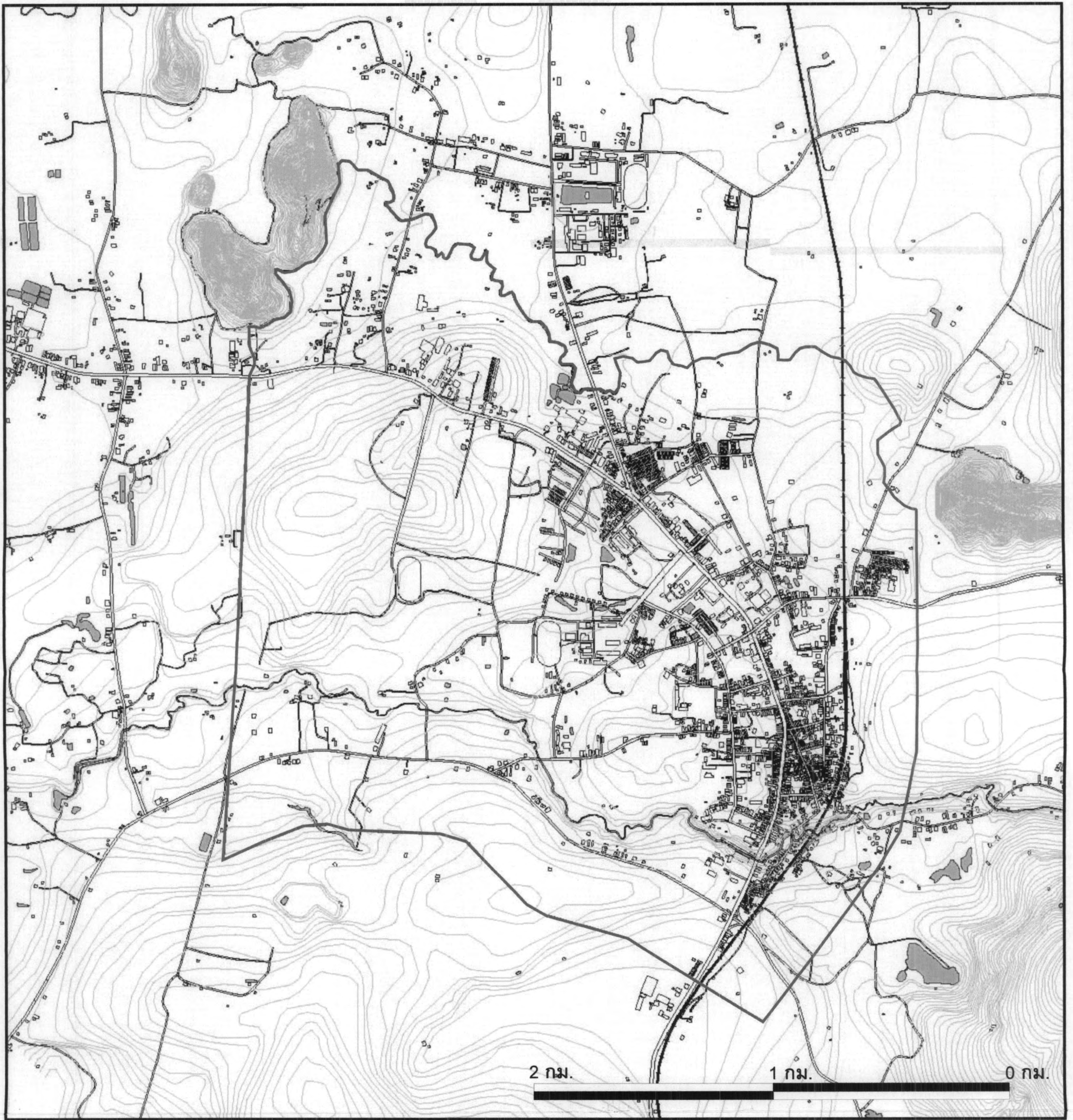
เทศบาลตำบลห้วยยอด หรือเมืองห้วยยอดตั้งอยู่ทางตอนเหนือของอำเภอเมืองตรังห่างกันประมาณ 28 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครมาทางตอนใต้ตามถนนเพชรเกษม ประมาณ 910 กิโลเมตร (แผนที่ 4.1 และ 4.2) เป็นหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง มีพื้นที่ 6.11 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,818.75 ไร่ ครอบคลุมตำบลห้วยยอด และตำบลเขาปูนบางส่วน อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง กำหนดเขตเทศบาลตามพระราชกฤษฎีกา ดังนี้

<p>สัญลักษณ์</p>	<p>แผนที่ 4.1 ที่ตั้งจังหวัดตรัง</p>	
	 <p>บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	<p>แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองห้วยยอด</p> <p>4774126425 นายตรีชาติ เล่าแก้วหนู ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>ที่มา : กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม</p> <p>หมายเหตุ</p> <div style="text-align: right;"> </div>

<p>สัญลักษณ์</p>	<p>แผนที่ 4.2 ที่ตั้งเทศบาลตำบลห้วยยอด</p>	
		<p>แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองห้วยยอด</p>
	<p>บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	<p>4774126425 นายศรีชาติ เล่าแก้วหนู ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>
	<p>ที่มา : กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม</p>	
	<p>หมายเหตุ</p>	

สัญลักษณ์

- เส้นระดับชั้นความสูง
- ขอบเขตเทศบาล

แผนที่ 4.3 ขอบเขตพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยยอด

บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองห้วยยอด

4774126425 นายตรีชาติ เล่าแก้วหนู
สาขาวิชาการวางแผนชุมชน ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดตรัง

หมายเหตุ

ด้านเหนือ ตั้งแต่หลักเขตที่ 1 ซึ่งตั้งอยู่ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ตอนกระบี่-ตรัง ตรง กม.2.650 และตรงคอสะพานข้ามคลองห้วยแห่งฝั่งเหนือจากหลักเขตที่ 1 เป็นเส้นเลียบริมคลองห้วย แห่งฝั่งเหนือ ไปทางทิศตะวันออกถึงหลักเขตที่ 2 ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองห้วยแห่งฝั่งเหนือตรงจุดซึ่งห่างจาก ศูนย์กลางทางรถไฟสายทุ่งสง-ตรัง ไปทางทิศตะวันออกตามแนวเส้นตั้งฉากเป็นระยะ 300 เมตร

ด้านตะวันออก จากหลักเขตที่ 2 เป็นเส้นขนานระยะ 300 เมตร กับศูนย์กลางทางรถไฟสายทุ่ง สง-ตรัง ไปทางทิศใต้ถึงหลักเขตที่ 3 ซึ่งตั้งอยู่ตามแนวเส้นตั้งฉากกับศูนย์กลางทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 4 ตอน กระบี่-ตรัง ตรงกม. 26.650 ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้

ด้านใต้ จากหลักเขตที่ 3 เป็นเส้นขนานระยะ 300 เมตร กับศูนย์กลางถนนกัลปาศาสตร์ ไปทาง ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ถึงหลักเขตที่ 4 ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์กลางถนนกัลปาศาสตร์ ไปทางทิศใต้ ตามแนว เส้นตั้งฉาก เป็นระยะ 300 เมตร ตรงจุดซึ่งห่างจากสามแยกที่ถนนสุขาภิบาล 6 บรรจบกับถนนกัลป ศาสตร์ ตามแนวถนนกัลปาศาสตร์ ไปทางทิศตะวันตกเป็นระยะ 1,250 เมตร

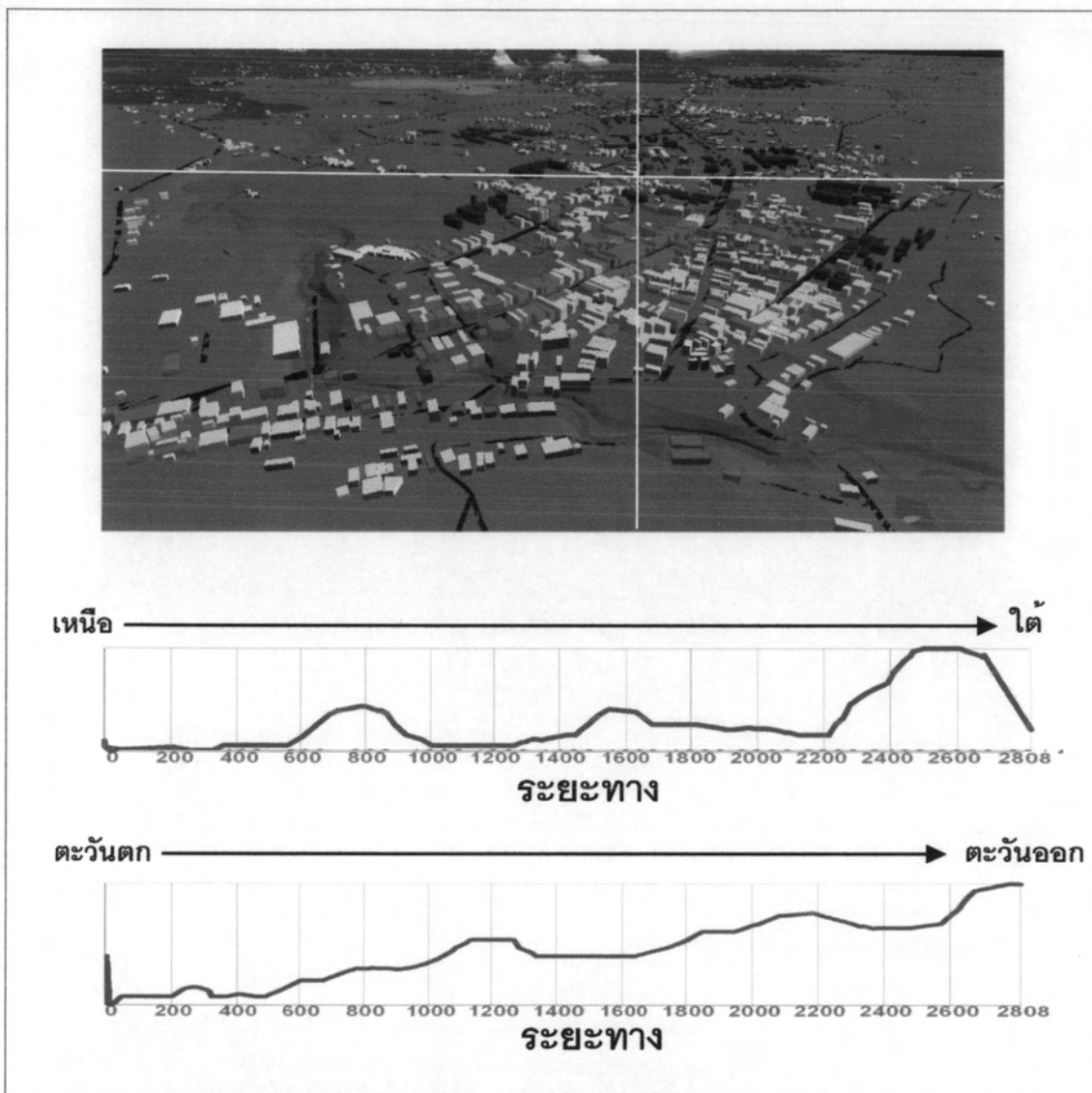
ด้านตะวันตก จากหลักเขตที่ 4 เป็นเส้นตรงไปทางทิศเหนือ ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 ตอนกระบี่-ตรัง จนบรรจบกับหลักเขตที่ 1

มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับตำบลเขาขาว ทิศใต้ติดต่อกับ ตำบลปากคม และตำบลปากแจ่ม ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลเขาปูน ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบล ปากคม²

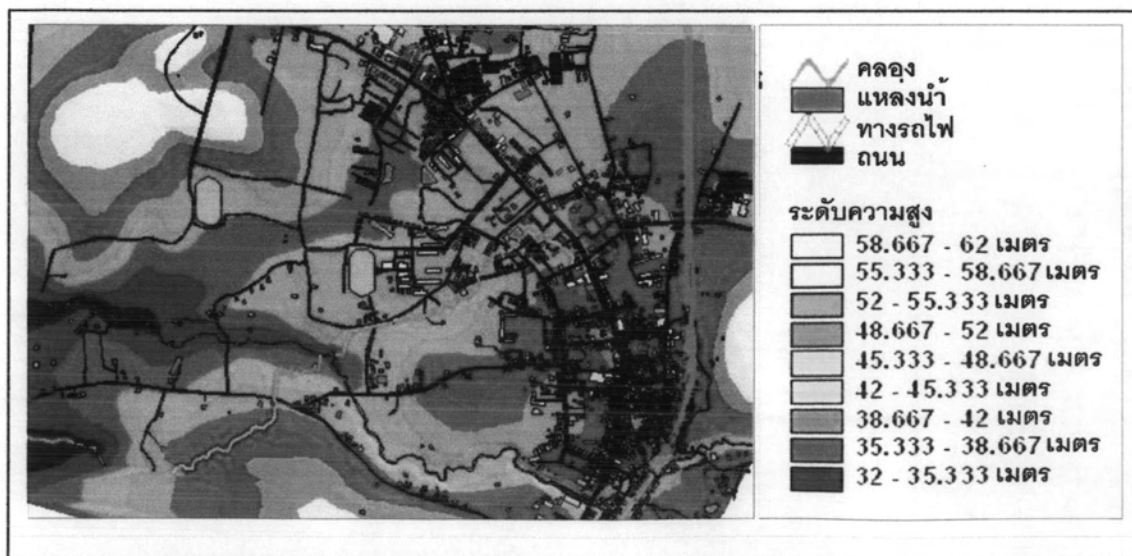
การเดินทางมายังเทศบาลตำบลห้วยยอดสามารถเดินทางโดยทางรถยนต์ โดยใช้เส้นทางถนน ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เพชรเกษม) ที่ตั้งของเทศบาลจะตั้งริมถนนเพชรเกษมบริเวณกิโลเมตรที่ 910 หรือสามารถเดินทางโดยรถประจำทางปรับอากาศที่สถานีขนส่งสายใต้แห่งใหม่ โดยมีรถบริการ ตั้งแต่เวลา 7.00 นาฬิกา ถึง 21.00 นาฬิกา วันละประมาณ 4 เที่ยว นอกจากนั้นยังสามารถเดินทาง มายังเทศบาลตำบลห้วยยอดโดยทางรถไฟโดยขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟกรุงเทพ (หัวลำโพง) ลงที่สถานี รถไฟห้วยยอดได้โดยตรง

4.1.2 สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่ของเมืองห้วยยอด มีลักษณะเป็นเนินเขาและภูเขาสูงสลับกับที่ราบ เป็นลูกคลื่น โดยทางทิศตะวันออกและด้านใต้เป็นภูเขาสูง ลาดเอียงสู่ด้านด้านทิศตะวันตกและด้านทิศ เหนือ (ดังแสดงในภาพที่ 4.1 และ 4.2) มีลำคลองไหลผ่านพื้นที่หลายสาย ซึ่งส่วนใหญ่ไหลจากทิศ ตะวันออกที่เป็นภูเขาและแหล่งต้นน้ำไปยังทิศตะวันตก คลองที่มีความสำคัญ คือ คลองยางยวน คลอง น้อย คลองห้วยแห่ง และคลองห้วยยอด

ภาพที่ 4.1 แบบจำลองสามมิติแสดงสภาพภูมิประเทศตามลำดับชั้นความสูงในเขตเทศบาลตำบลห้วยยอด

ภาพที่ 4.2 ภาพจำลองสามมิติแสดงลักษณะภูมิประเทศของเมืองห้วยยอดตามลำดับชั้นความสูง

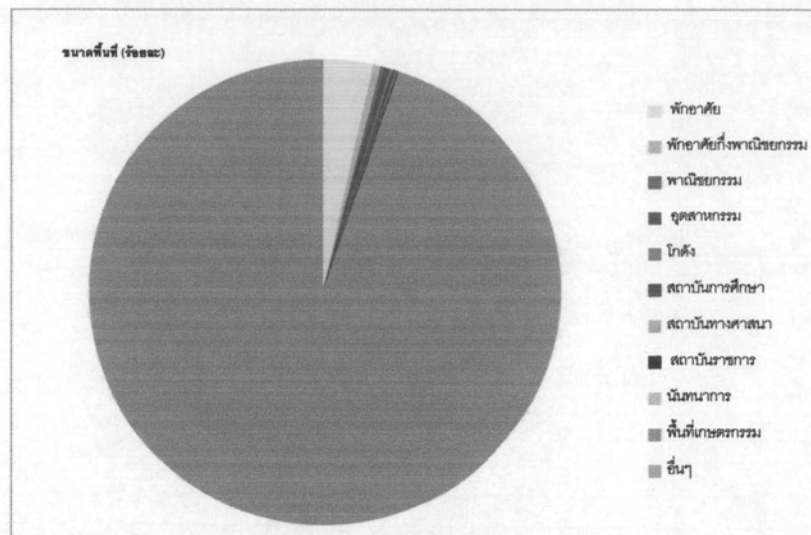
สภาพภูมิอากาศ สามารถแบ่งตามลักษณะอากาศของประเทศไทยเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ระยะเวลาเป็นช่วงว่างของฤดูมรสุม หลังจากสิ้นฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือหรือฤดูหนาวแล้ว อากาศจะเริ่มร้อน และจะร้อนจัดที่สุดในเดือนมีนาคม และเมษายน ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่มรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นลมร้อนและชื้นจากมหาสมุทรอินเดียพัดปกคลุมประเทศไทย ทำให้มีฝนทั่วไปและในช่วงฤดูฝน ยังมีร่องความกดอากาศต่ำปกคลุมภาคใต้เป็นระยะ ๆ จึงทำให้มีฝนตกมาก ซึ่งฝนจะตกหนักช่วงเดือนกันยายน ถึงตุลาคม เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม จนถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้อุณหภูมิลดลงทั่วไป และมีอากาศหนาวเย็น แต่ไม่ค่อยจะหนาวเย็นมากนัก และมักจะมีฝนตกทั่วไป อุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์อบอุ่นระหว่าง 19 – 38 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 151.08 มม. ปริมาณความชื้นสัมพัทธ์ เฉลี่ยร้อยละ 80.77

4.1.3 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ลักษณะของที่ดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย เหมาะกับการเพาะปลูกพืชต่าง ๆ ที่สำคัญคือ ยางพารา และผลไม้ต่าง ๆ การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเทศบาลส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม รองลงมาคือการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย ซึ่งส่วนมากจะตั้งอยู่ตามแนวสองฝั่งถนนเพชรเกษม และถนนสายสำคัญอื่น ๆ ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมจะตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางเมืองเก่าในพื้นที่ชุมชนตลาดห้วยยอด

ตารางที่ 4.1 ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเทศบาลตำบลห้วยยอด ปี พ.ศ. 2549

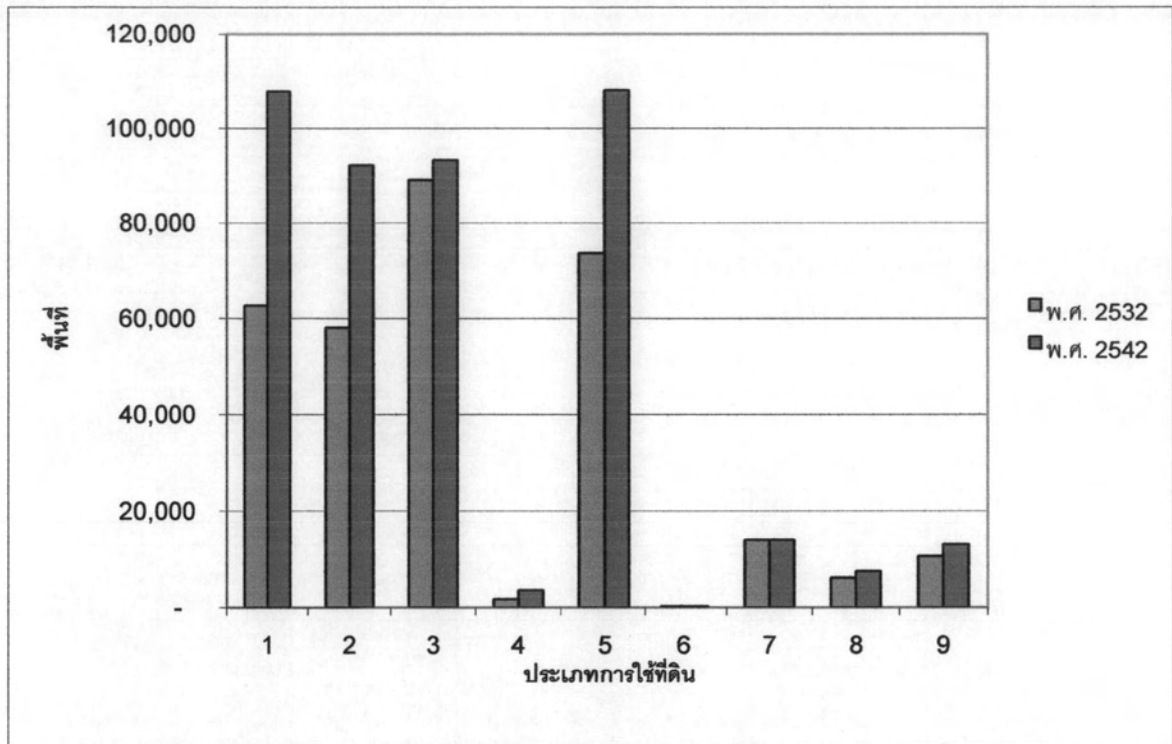
ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน	ขนาดพื้นที่ (ไร่)
พักอาศัย	128.54
พักอาศัยกึ่งพาณิชยกรรม	21.38
พาณิชยกรรม	9.43
อุตสาหกรรม	14.68
โกดัง	8.54
สถานับการศึกษา	7.16
สถานับทางศาสนา	4.61
สถานับราชการ	2.28
นันทนาการ	0.14
พื้นที่เกษตรกรรม	3,620.31
อื่นๆ	0.81
รวม	3,817.88

แผนภูมิที่ 4.1 สัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในเขตเทศบาลตำบลห้วยยอดในปี พ.ศ. 2549

ตารางที่ 4.2 เปรียบเทียบประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเทศบาลตำบลห้วยยอดระหว่าง พ.ศ. 2532 และ พ.ศ. 2542

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน	การใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2532		การใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2542		การเปลี่ยนแปลง สัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดิน
	พื้นที่ (ตร.ม.)	ร้อยละ	พื้นที่ (ตร.ม.)	ร้อยละ	
1 ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย	62,676	19.81	107,896	24.52	4.71
2 ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง	58,091	18.36	92,200	20.95	2.59
3 พืชไร่	89,055	28.14	93,293	21.20	-6.95
4 อุตสาหกรรมเฉพาะกิจ	1,727	0.55	3,602	0.82	0.27
5 สวนและเกษตรกรรม	73,707	23.29	108,150	24.57	1.28
6 ที่โล่งเพื่อนันทนาการ	245	0.08	245	0.06	-0.02
7 สถาบันการศึกษา	14,039	4.44	14,039	3.19	-1.25
8 ศาสนา	6,195	1.96	7,586	1.72	-0.23
9 สถาบันราชการ	10,698	3.38	13,105	2.98	-0.40
รวม	316,433	100.00	440,116	100.00	

แผนภูมิที่ 4.2 เปรียบเทียบประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเทศบาลตำบลห้วยยอดระหว่าง พ.ศ. 2532 และพ.ศ. 2542

จากตารางที่ 4.3 และ แผนภูมิที่ 4.2 จะเห็นได้ว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยและหนาแน่นปานกลางมีอัตราการเพิ่มขึ้นที่รวดเร็วมากเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมซึ่งแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงเลยในช่วงเวลา 10 ปี ในขณะที่เดียวกันการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรมกลับเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากการปรับปรุงพื้นที่รกร้างให้เป็นสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมันเนื่องจากราคายางพาราและปาล์มที่เพิ่มสูงขึ้นในปี พ.ศ. 2538 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า บทบาทของเมืองห้วยยอดจากการเป็นศูนย์กลางพาณิชยกรรมกำลังเปลี่ยนแปลงไปเป็นศูนย์กลางที่อยู่อาศัยและเกษตรกรรมในอนาคต

4.1.4 สภาพเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจภายในเขตเทศบาลตำบลโดยทั่วไป ประชาชนประกอบอาชีพค้าขาย ทำสวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน รับราชการ และอื่น ๆ พื้นที่สำหรับการเพาะปลูกจะอยู่บริเวณรอบเขตเมือง ประชาชนที่ประกอบอาชีพค้าขาย จะมีแหล่งประกอบการอยู่ในแหล่งชุมชนที่ตั้งอยู่ตามแนวสองฟากถนนเพชรเกษม ฐานเศรษฐกิจหลักของเมืองขึ้นอยู่กับภาคราชการเนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรับราชการ และถือว่าเมืองห้วยยอดเป็นแหล่งผลิตครูเพื่อไปสอนยังพื้นที่อื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ได้แก่ อำเภอเมืองตรัง อำเภอรัษฎา จังหวัดตรัง อำเภอลอง ท่อม จังหวัดกระบี่ อำเภอกะป่าง และอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนฐานเศรษฐกิจที่สำคัญ

รองลงมาคือ ภาคเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนรอบนอก ได้แก่ ชุมชนควนหนัง
 ขำ ชุมชนถนนแพรก ชุมชนตาชี ชุมชนวัดมณา และชุมชนหลังวัดห้วยยอดมีอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่
 การทำสวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน สวนผลไม้แบบผสมผสาน และสวนป่าเศรษฐกิจ ส่วนชุมชน
 เก่าแก่ในเมือง ได้แก่ ชุมชนตลาดห้วยยอด ชุมชนกวนอู และชุมชนหน้าวัดห้วยยอด มีฐานเศรษฐกิจ
 หลักเป็นภาคพาณิชย์กรรม เนื่องจากเป็นที่ตั้งของร้านค้าเก่าแก่ ซึ่งถึงแม้ว่าในปัจจุบันบทบาทของภาค
 พาณิชยกรรมในฐานะฐานเศรษฐกิจหลักที่เคยรุ่งเรืองจะลดลง แต่ร้านค้าส่วนใหญ่ก็ยังคงสภาพดั้งเดิม
 อยู่ ประชากรในเมืองห้วยยอดมีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 37,950 บาท ต่อคนต่อปี

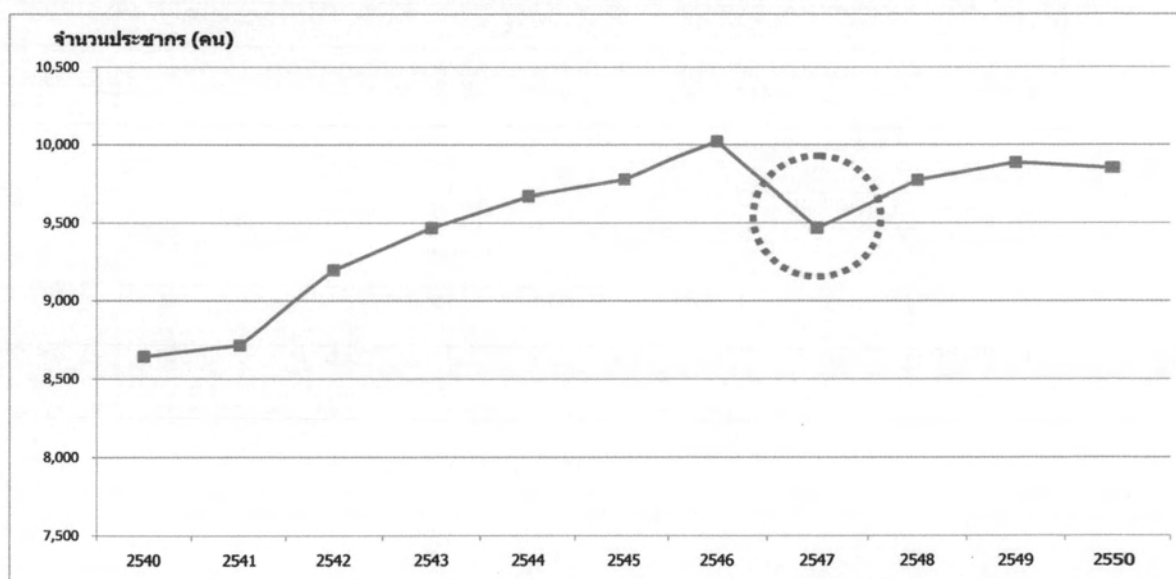
ภาพที่ 4.3 สวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมัน อาชีพหลักของชาวห้วยยอด

4.1.5 ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

เทศบาลตำบลห้วยยอดมีประชากรตามสถิติการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2550
 จำนวนประชากรทั้งสิ้น 9,852 คน เป็นชาย 4,746 คน เป็นหญิง 5,106 คน มีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 6,797
 คน ชาย 3,195 คน หญิง 3,602 คน มีครัวเรือน 3,545 หลัง มีครอบครัว 2,151 ครอบครัว มีชุมชนอยู่ใน
 การปกครองจำนวน 8 ชุมชน ประกอบด้วย 1) ชุมชนหน้าวัดห้วยยอด 2) ชุมชนหลังวัดห้วยยอด 3)
 ชุมชนถนนแพรก 4) ชุมชนตาชี 5) ชุมชนวัดมณา 6) ชุมชนควนหนังขำ 7) ชุมชนกวนอู และ 8) ชุมชน
 ตลาดห้วยยอด

ตารางที่ 4.4 เปรียบเทียบจำนวนประชากร ในช่วง 10 ปี (พ.ศ. 2540 – 2550)

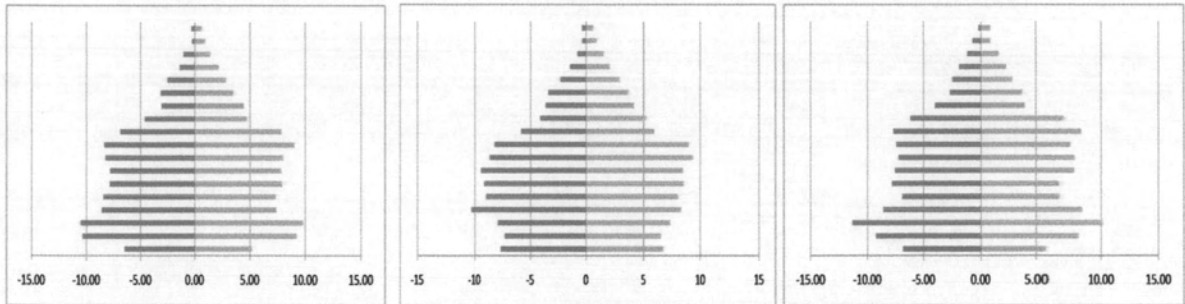
ปี พ.ศ.	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	อัตราการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)
2540	8,643	1,414.57	0.53
2541	8,715	1,426.35	0.83
2542	9,198	1,505.40	5.55
2543	9,468	1,549.59	2.94
2544	9,671	1,582.75	2.14
2545	9,777	1,600.16	1.10
2546	10,022	1,640.26	2.50
2547	9,468	1,549.59	-4.14
2548	9,772	1,599.35	1.70
2549	9,886	1,618.00	1.20
2550	9,852	1,612.44	-0.34

แผนภูมิที่ 4.3 เปรียบเทียบจำนวนประชากร ในช่วง 10 ปี (พ.ศ. 2540 – 2550)

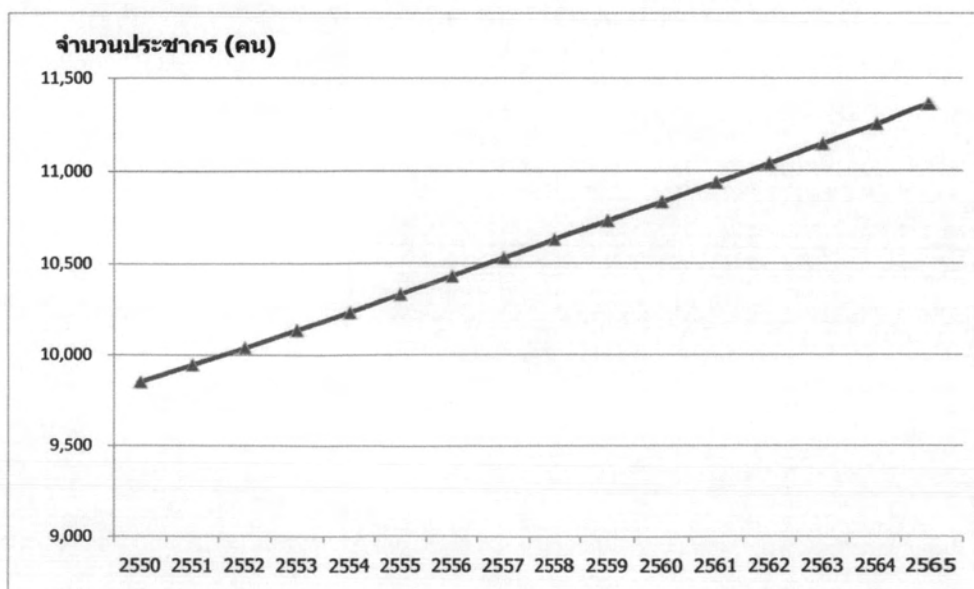
จากตารางที่ 4.4 และแผนภูมิที่ 4.3 แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงประชากรของเมืองห้วยยอด มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องค่อยข้างสม่ำเสมอ เนื่องจากมีการอพยพประชากรเข้ามาเป็นลูกจ้าง ในภาคเกษตรกรรมจำนวนโดยเฉพาอย่างยิ่งในสวนยางพาราและสวนปาล์ม ซึ่งในช่วงพ.ศ. 2541-2545 ราคาของพาราในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้นมาก จนกระทั่งลดต่ำลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องระหว่างปีพ.ศ. 2545-2546 ทำสวนยางพาราหลายแห่งต้องหยุดทำยางแผ่น และลดจำนวนคนงานลงเพื่อความอยู่รอด ทำให้ประชากรในช่วงพ.ศ. 2546 และ 2547 ลดต่ำลงอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งในพ.ศ. 2548

ราคายางแผ่นเริ่มปรับตัวสูงขึ้นอีกครั้งทำให้ประชากรของเมืองห้วยยอดค่อยๆ เพิ่มขึ้น จนกระทั่งมีจำนวนประชากร 9,852 คน ในปีปัจจุบัน (พ.ศ. 2550)

แผนภูมิที่ 4.4 เปรียบเทียบปิระมิดประชากร ในช่วง 10 ปี (พ.ศ. 2540 พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2550)

จากแผนภูมิที่ 4.5 แสดงการเปรียบเทียบปิรามิดประชากรในช่วง 10 ปี (พ.ศ. 2540 พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2550) เห็นได้ว่า ปิรามิดประชากรมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงประชากรและฐานเศรษฐกิจของเมืองกล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2545 ประชากรในวัยทำงานมีสัดส่วนที่มากกว่าช่วงวัยอื่นๆ เนื่องจากมีการอพยพของคนในวัยทำงานเข้ามารับจ้างในภาคเกษตรกรรมซึ่งกำลังเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2540 ซึ่งสวนยางพารากำลังเริ่มเป็นที่นิยม และช่วงปี 2550 ซึ่งเป็นช่วงที่อุตสาหกรรมยางพารากำลังฟื้นตัวจากการชบเซาในช่วงปี 2546 ซึ่งปิรามิดประชากรของทั้งสองช่วงปีสะท้อนให้เห็นว่า ประชากรวัยทำงานมีสัดส่วนที่ลดลงเนื่องจากอพยพออกไปจากภาคเกษตรกรรมนั่นเอง

แผนภูมิที่ 4.5 การฉายภาพประชากรในช่วงเวลา 15 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 ถึง พ.ศ. 2565

ในเขตเทศบาลตำบลห้วยยอด มีวัดพุทธศาสนา 2 แห่ง คือ วัดห้วยยอด และวัดเขาพระยอด ศาลเจ้า 10 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าแม่กวนอิม ศาลเจ้ากิวอ่อง ศาลเจ้าปุ่นถ้ำก่ง ศาลเจ้าตัวแปะก่ง ศาลเจ้าพ่อกวนอู ศาลเจ้าแม่ทับทิมทอง ศาลเจ้าแม่กวนอิมในเตา ศาลเจ้าจุงจือให้เขียน ศาลเจ้าพ่อตาชี ศาลเจ้าพ่อห้วยแห้ง โบสถ์คริสต์ 1 แห่ง ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม อุบัติภัยใจคอของคนห้วยยอดส่วนใหญ่ โดยทั่วไปไม่มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกันร่วมมือต่อทางราชการเป็นอย่างดี ส่วนของประเพณีและเทศกาลต่าง ๆ ได้แก่

1) ประเพณีถือศีลกินเจ

จัดขึ้นในช่วงเดือน 9 ของทุกปี ระยะเวลาี้จะมีศาลเจ้าต่าง ๆ ที่อยู่ในเขตเทศบาล ได้แก่ ศาลเจ้ากิวอ่องใต้เต ศาลเจ้าแม่กวนอิม ศาลเจ้าตัวแปะก่ง จัดให้มีการกินเจ และประทับทรงของบรรดาเทพเจ้าต่าง ๆ ที่ลงมาอวยชัยให้พร

ภาพที่ 4.4 เทศกินเจใหญ่ของศาลเจ้ากวนอิม และศาลเจ้ากิวอ่อง

2) ประเพณีขึ้นปีใหม่

จัดขึ้นทุกวันที่ 1 มกราคม ของทุกปี เทศบาลจะจัดให้มีการทำบุญตักบาตรบริเวณหน้าสำนักงานเทศบาล ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญอีกประเพณีหนึ่งของชาวอำเภอห้วยยอด

3) ประเพณีตรุษจีน (ปีใหม่)

จัดขึ้นในเดือน 3 ของทุกปี การไหว้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว และเยี่ยมญาติพี่น้อง โดยเทศบาลจะมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวันจ่ายก่อนถึงวันตรุษจีน 2 วัน โดยภายในงานจัดให้มีการส่งเสริมการขายพืช ผัก ผลไม้ ของเซ่นไหว้ของพ่อค้า แม่ค้า การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามประเพณีเพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามให้คงอยู่สืบไป การรณรงค์ให้ประชาชนหันมาบริโภคสินค้าที่ปลอดภัยสารพิษและถูกหลักอนามัย

ภาพที่ 4.5 เทศกาลตรุษจีนบนถนนเพชรเกษม

4) ประเพณีชิงแมง (ไหว้สุสาน)

โดยญาติพี่น้องมาร่วมกันในการไหว้สุสานนั้น ๆ ด้วย เป็นการแสดงความกตัญญู กตเวทิต่อญาติพี่น้อง นิยมมาพบปะสังสรรค์กันทุกปี จะเริ่มตั้งแต่ช่วงต้นสัปดาห์ที่ 1 ส่วนใหญ่จะ เริ่มตั้งแต่วันที่ 5 เมษายน ของทุกปี เป็นวันสำคัญอีกวันหนึ่งของพี่น้องชาวไทยเชื้อสายจีน ที่ได้ ปฏิบัติสืบกันมาเป็นเวลาช้านาน เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพชนของคนที่ได้สร้าง คุณประโยชน์ต่าง ๆ ไว้ อีกทั้งยังถือเป็นโอกาสรวมญาติพี่น้องที่อยู่ห่างไกล จะได้กลับมาเช่นไหว้บรรพ บุรุษของตนทุกปี ซึ่งตามสุสานต่าง ๆ บรรดาชาวไทยเชื้อสายจีนจะนำอาหารคาว หวาน ผลไม้ รวมทั้งหมด ซึ่งจะเป็นอาหารขึ้นชื่อประจำเมืองตรงมาเช่นไหว้ และได้มีการแข่งขันฟุตบอลเชื่อมความ สามีคคีเป็นประจำทุกปี

ภาพที่ 4.6 เทศกาลชิงแมง

5) ประเพณีสงกรานต์

เทศบาลตำบลห้วยยอดจะจัดให้มีพิธีรดน้ำพระ รดน้ำขอพรผู้สูงอายุ และก่อเจดีย์ทราย ขึ้นทุกปีในช่วงวันที่ 12-15 เมษายน บริเวณสำนักงานเทศบาลและวัดห้วยยอด

6) ประเพณีลอยกระทง

จัดขึ้นช่วงวันเพ็ญเดือน 12 ของทุกปี เทศบาลได้จัดให้มีประเพณีวันลอยกระทง มีการประกวดนางนพมาศ ประกวดหนูน้อยนพมาศ ประกวดกระทง

7) ประเพณีแต่งงาน

จะมีการจัดงานใหญ่โต พิธีบัตรเชิญแขกไปร่วมรับประทานอาหาร แข่ชบวนเจ้าสาวโดยรถยนต์ จำนวนแขกที่ได้รับเชิญจะมีมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับความกว้างขวางของเจ้าภาพส่วนใหญ่จัดพิธีแบบจีนในช่วงเช้า และพิธีแบบสากลในช่วงค่ำ

8) ประเพณีงานศพ

เทศบาลมีสถานฌาปนกิจสำหรับจัดงานศพ ในท้องที่อำเภอห้วยยอด การจัดงานจะไม่นิยมออกบัตรเชิญแต่นิยมพิมพ์แผ่นประกาศโดยระบุชื่อผู้ตาย ชื่อเจ้าภาพตามลำดับ พร้อมทั้งวัน เวลา จัดฌาปนกิจปิดประกาศไว้ตามร้านกาแฟ หรือสถานที่ชุมชน หรือออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง

ภาพที่ 4.7 พิธีกรรมแห่งศพที่ยิ่งใหญ่ในอดีต

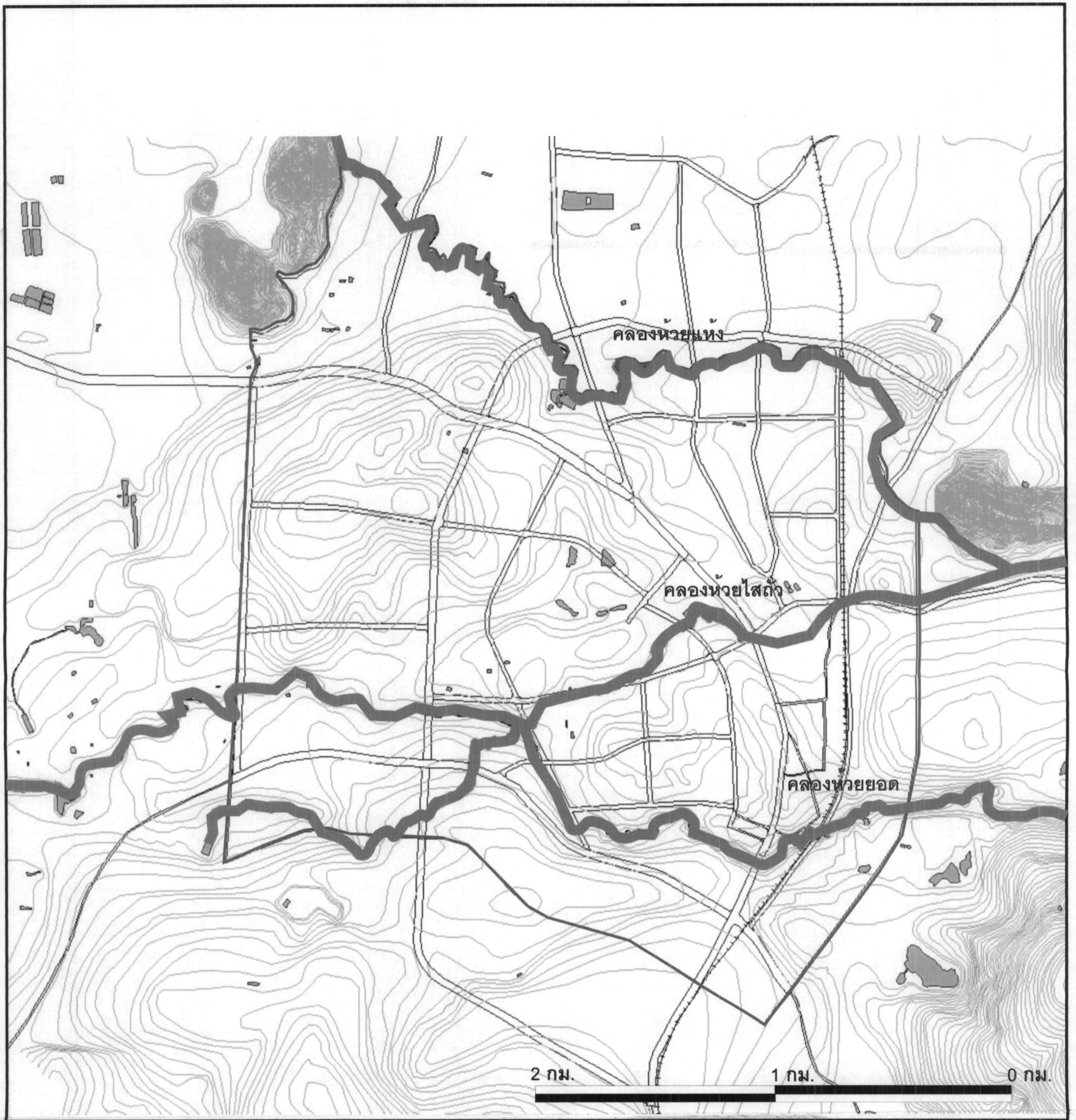
นอกจากนั้นยังมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น หนังตะลุง มโนราห์ มีเล่นในงานเทศกาลต่าง ๆ รวมทั้งกีฬาพื้นเมือง เช่น การชนโค การชนไก่ กัดปลา เป็นต้น

4.2 ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองห้วยยอด

เมืองห้วยยอด หรือ เมืองยอด เป็นท้องที่อำเภอหนึ่งในจังหวัดตรัง เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งรกรากของมนุษย์มาเป็นเวลาช้านาน โดยจากหลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดในบริเวณ ถ้ำหลายแห่งสันนิษฐานได้ว่า เมืองห้วยยอดน่าจะมีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ยุคหินเก่าจนถึงยุคหินใหม่ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาต่อเนื่องตั้งแต่ 25,000 – 4,300 ปีล่วงมาแล้ว¹ และมีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ต่อเนื่องจนถึงยุคประวัติศาสตร์ ยุคศรีวิชัย ยุคนครศรีธรรมราช สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตลอดจนกระทั่งปัจจุบัน ในแต่ละยุคแต่ละสมัย บทบาทความสำคัญของเมืองห้วยยอดได้เปลี่ยนแปลงไป ตามปัจจัยภายในเมือง และสิ่งเร้าจากภายนอก ทำให้เมืองห้วยยอดเปรียบเสมือนกับมนุษย์คนหนึ่งที่มีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไปตามช่วงอายุ บางครั้งก็แข็งแรงคึกคัก บางคราวก็ป่วยไข้อ่อนแอ แต่อย่างไรก็ดี เมืองห้วยยอดก็ยังโดดเด่นในฐานะศูนย์กลาง

พื้นที่เมืองห้วยยอดแต่เดิมอยู่ในเขตอำเภอเขาขาวและส่วนหนึ่งของบ้านน้ำพราย หลังจากนั้นได้มีการแบ่งพื้นที่บ้านน้ำพรายออกเป็น 2 ส่วน คือ ด้านทิศใต้เรียกว่า “บ้านน้ำพราย” และทางทิศเหนือเรียกว่า “บ้านห้วยยอด” ต่อมาเมื่อเกิดชุมชนหนาแน่นในเขตบ้านห้วยยอด และมีการตั้งที่ว่าการอำเภอ

¹ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตรัง . โรงพิมพ์คุรุสภา . กรุงเทพฯ . 2542

สัญลักษณ์

- เส้นระดับชั้นความสูง
- ขอบเขตเทศบาล
- คลองและแหล่งน้ำ

แผนที่ 4.4 แหล่งน้ำในพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยยอด

บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองห้วยยอด

4774126425 นายตรีชาติ เล่าแก้วหนู
สาขาวิชาการวางแผนชุมชน ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดตรัง

และการสำรวจ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548

หมายเหตุ

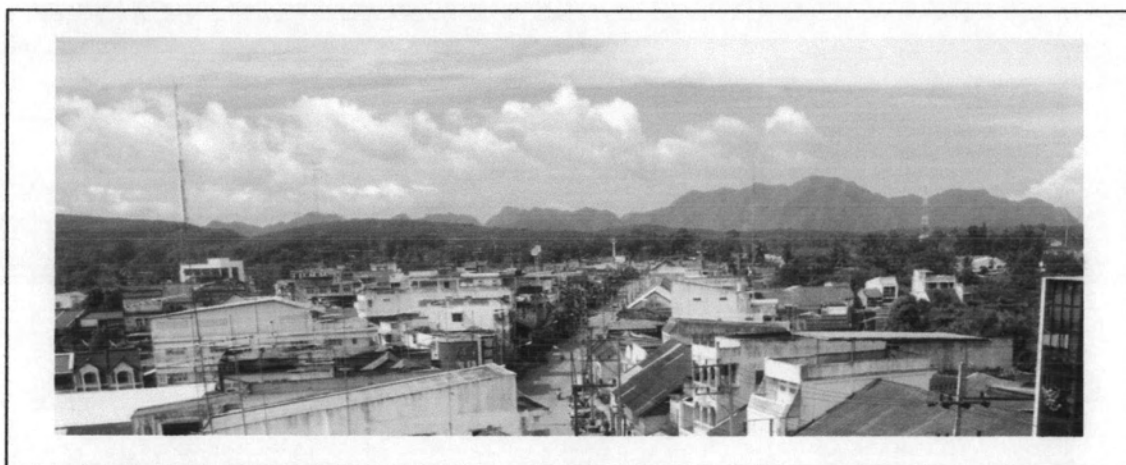
ในบริเวณบ้านห้วยยอดจึงเปลี่ยนชื่อจากอำเภอเขาขาว มาเป็นอำเภอห้วยยอดในปี พ.ศ. 2455 ที่มาของชื่อ “ห้วยยอด” มีตำนานเล่าขานกันมาหลายแนวทาง แต่เรื่องเล่าที่ยังคงบอกเล่ากันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนกระทั่งปัจจุบันพอจะสามารถสรุปออกได้เป็น 3 แนวทาง กล่าวคือ

- 1) แนวทางที่ 1 สันนิษฐานว่า ชื่อ “ห้วยยอด” เป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกพื้นที่ในบริเวณนี้ในระยะหลังที่คนเริ่มเข้ามาอยู่อาศัยหนาแน่น เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกบริเวณระหว่างสถานีรถไฟห้วยยอดกับวัดห้วยยอด คลุมพื้นที่หมู่บ้านป่าซี้ทรายทั้งหมด ซึ่งบริเวณนี้เป็นแหล่งต้นน้ำที่ไหลลงมาจากภูเขาที่ตั้งอยู่โดยรอบ ทำให้เกิดลำธารขึ้น 3 สาย ได้แก่ ห้วยไล่ถั่ว (ตั้งอยู่ด้านหลังที่ว่าการอำเภอห้วยยอด แต่ปัจจุบันตื่นเงินจนขาดสภาพความเป็นห้วยทางราชการจึงออก นศ.3 ให้ราษฎรเข้าครอบครองพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์) ห้วยหลักแก้ว หรือชื่อเดิม คือ ห้วยปลัดแก้ว (ตั้งชื่อตามปลัดอำเภอในขณะนั้น ต่อมาเรียกเพี้ยน เป็น ห้วยหลักแก้ว ตั้งอยู่ทางทิศใต้และทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอห้วยยอด) และห้วยยอด (ห้วยสายนี้ไหลผ่านระหว่างศาลเจ้าพระ 109 ตัดกับถนนเพชรเกษมผ่านวัดห้วยยอด) ห้วยทั้ง 3 สาย ที่กล่าวมาข้างต้นมีต้นกำเนิดที่เดียวกันในบริเวณหมู่บ้านป่าซี้ทราย จุดกำเนิดของลำธารลักษณะเช่นนี้ ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “ยอดห้วย” ต่อมาจึงมีการสลับเปลี่ยนพยางค์เป็นคำว่า “ห้วยยอด” และใช้เรียกพื้นที่ชุมชนบริเวณนั้น จนกลายเป็นชื่อหมู่บ้านและชื่ออำเภอในปัจจุบัน²
- 2) แนวทางที่ 2 สันนิษฐานว่า ชื่อ “ห้วยยอด” น่าจะมาจากลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่บริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานอย่างหนาแน่น เนื่องจากมีการอพยพของชาวจีนในเกาะปีนังเข้ามาทำงานในอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกบริเวณหมู่บ้านป่าซี้ทรายและหมู่บ้านท่ามะปราง ซึ่งภูมิประเทศในบริเวณนี้มีลักษณะเป็นเนินเขาเนื่องจากล้อมรอบด้วยภูเขาที่สลับซับซ้อนของเทือกเขาบรรทัด ลักษณะภูมิประเทศแบบเนินเขาเช่นนี้ ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “ยอด” ในขณะเดียวกันด้วยภูมิประเทศที่เป็นที่เป็นภูเขาสูงทำให้พื้นที่เมืองห้วยยอดเป็นต้นกำเนิดของห้วย ลำธาร และคลองหลายสาย เช่น คลองยางยวน คลองห้วยแห้ง คลองหลักแก้ว คลองนุ้ย เป็นต้น ด้วยองค์ประกอบทางกายภาพทั้งสองแบบชาวบ้านจึงเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า “ห้วยยอด” และใช้ชื่อนี้เรียกชื่อหมู่บ้านและชื่ออำเภอมาจนถึงปัจจุบัน³

² สนิท พลเดช. ทำเนียบห้วยยอด. ตีพิมพ์ : ตีพิมพ์การพิมพ์. 2537.

³ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง. เหลียวหน้าแลหลัง ทับเที่ยง 90 ปี. สงขลา : บริษัท เค. ยู. การพิมพ์ จำกัด. 2550.

- 3) แนวทางที่ 3 สันนิษฐานว่า ชื่อเมือง “ห้วยยอด” น่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า “ห้ายอด” เนื่องจากที่ตั้งของเมืองซึ่งอยู่ท่ามกลางภูเขาใหญ่ของเทือกเขาบรรทัดและเชื่อมต่อกับแนวเทือกเขานครศรีธรรมราช ได้แก่ เขาขาว เขาปูน เขาห้วยแห้ง เขาน้ำพราย ซึ่งแต่เดิมพื้นที่เมืองห้วยยอดเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านน้ำพราย เมื่อเกิดชุมชนที่บ้านท่ามะปรางและบ้านป่าซี้ทราย ชุมชนเหล่านี้จึงแยกตัวออกจากบ้านน้ำพรายไปตั้งชุมชนใหม่ ซึ่งหากมองจากชุมชนใหม่นี้ไปยังบ้านน้ำพรายจะเห็นทัศนียภาพของภูเขาน้ำพรายซึ่งเป็นภูเขาขนาดกลางเรียงรายกันอยู่ 5 ลูก ชาวบ้านจึงเรียกชุมชนใหม่ที่ตนเองอาศัยอยู่นี้ว่า “บ้านห้ายอด” อันหมายถึงยอดเขา 5 ลูกที่เรียงรายกันของภูเขาน้ำพราย และต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “ห้วยยอด” และใช้เรียกเป็นชื่อตำบลและอำเภอมาจนถึงปัจจุบัน⁴

ภาพที่ 4.8 เทือกเขาน้ำพราย

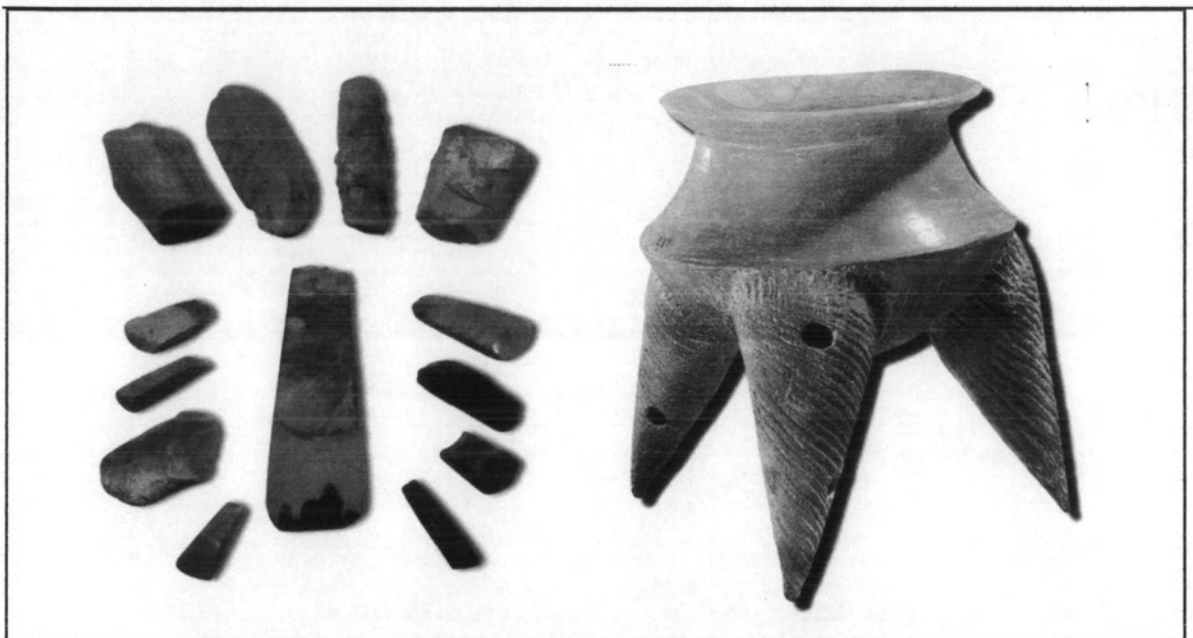
เทือกเขาบรรทัดที่ทอดยาวในแนวเหนือใต้ แบ่งภาคใต้ตอนล่างออกเป็นสองฝั่ง คือภาคใต้ฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีส่วนของเขาลาดชันที่สามารถใช้เดินทางเชื่อมต่อกันระหว่างพื้นที่ทั้งสองฝั่งได้ และด้วยสภาพทางธรณีวิทยาของภูเขาหินปูนที่มีโตรกถ้ำกระจายอยู่ทั่วบริเวณ ทำให้พื้นที่บริเวณเทือกเขาบรรทัดถูกใช้เป็นที่ตั้งชุมชนโบราณหลายยุคหลายสมัย และหนึ่งในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีเป็นอย่างยิ่ง นั่นก็คือ พื้นที่ที่เป็นอำเภอห้วยยอดในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

4.1.1 ห้วยยอด ยุคก่อนประวัติศาสตร์

หลักฐานที่สะท้อนเรื่องราวของชุมชนโบราณในเมืองห้วยยอดในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ถูกขุดค้นพบอย่างมากมายและต่อเนื่อง ได้แก่ โบราณวัตถุประเภทเครื่องมือหิน เช่น เครื่องมือหินกะเทาะทำ

⁴ การสัมภาษณ์นางเกียด ถิ่นเซ่ง อายุ 86 ปี

จากสะเก็ดหินปูนขนาดใหญ่และทำจากหินควอตซ์ (Quartzite) เครื่องมือหินขัด ทั้งขวานหินไม่มีป่า และมีป่า โบราณวัตถุประเภทดินเผา ทั้งแบบเรียบและแบบลายเชือกทาบ และภาพเขียนสีที่ผนังถ้ำ ซึ่งถูกค้นพบในถ้ำหมูดิน ตำบลปากแจ่ม ถ้ำเขาปิ่นะ ตำบลนางวอ ถ้ำตรา ตำบลปากแจ่ม ถ้ำเขาน้ำพราย ตำบลปากแจ่ม นอกจากนี้ยังมีการขุดค้นพบเกลบที่ถ้ำห้องเกลบ เศษภาชนะดินเผา และหม้อสามขา ในถ้ำเขาปิ่นะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการเพาะปลูก และการหุงหาอาหาร ซึ่งจากหลักฐานที่ค้นพบทั้งหมดทำให้สันนิษฐานได้ว่า เมืองห้วยยอดเคยเป็นที่ตั้งของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคหินกลางตอนปลาย จนถึงปลายยุคหินใหม่ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาต่อเนื่องตั้งแต่ 25,000 ถึง 4,300 ปีล่วงมาแล้ว¹

ภาพที่ 4.9 เครื่องมือหินและหม้อสามขาที่ขุดค้นพบในถ้ำในพื้นที่อำเภอห้วยยอด

ที่มา : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตรัง . โรงพิมพ์คุรุสภา . กรุงเทพฯ . 2542

ในช่วงเวลาต่อเนื่องระหว่างยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ พื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของเมืองห้วยยอดในปัจจุบัน ก็ยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในช่วงระยะเวลานั้น การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในจังหวัดตรังสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม หรือ 4 หมู่ ตามระบบนิเวศชุมชน (Community Ecology) ที่แตกต่างกัน ได้แก่ หมู่เขา คือชุมชนที่ตั้งอยู่บนภูเขา หมู่ทุ่งที่ราบริมแม่น้ำ คือชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำตรังและแม่น้ำปะเหลียน หมู่ทุ่งชายเขา คือชุมชนที่ตั้งอยู่บนเนินหรือที่ราบเชิงเขา และหมู่เล คือ ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมทะเล ซึ่งในช่วงรอยต่อระหว่างยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์มีชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เมืองห้วยยอด ถึง 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนถ้ำเขาน้ำพราย

ชุมชนถ้ำตรา ชุมชนถ้ำหมุดิน ซึ่งเป็นชุมชนหมู่ทุ่งชายเขา และชุมชนถ้ำเขาปิ่นะ ซึ่งเป็นชุมชนในหมู่ที่ราบริมแม่น้ำ

4.1.2 ห้วยยอด ยุคประวัติศาสตร์

การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในพื้นที่ที่เป็นเมืองห้วยยอดในปัจจุบัน ยังคงต่อเนื่องมาจากยุคก่อนประวัติศาสตร์ แต่ในยุคประวัติศาสตร์ ชุมชนได้ย้ายการตั้งถิ่นฐานลงมาทางตอนใต้มากขึ้น ซึ่งมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีหลายประการที่แสดงให้เห็นความเป็นชุมชนที่เริ่มเข้ามาตั้งรกร้างใน เขตพื้นที่ตำบลเขากอบ และตำบลห้วยยอด โดยมีการค้นพบพระพิมพ์ดินดิบในถ้ำศรีวิหาร ตำบลเขากอบ ถ้ำเขาสายใกล้วัดหูแกง ตำบลบางดี และถ้ำเขาขาว ในเขตตำบลห้วยยอด

ภาพที่ 4.10 ภูเขาสายและภูเขาขาว แหล่งประวัติศาสตร์ยุคศรีวิชัย

ในช่วงก่อนยุคศรีวิชัย สมันตันพุทธศักราช พื้นที่เมืองห้วยยอด (ปัจจุบันแยกเป็นพื้นที่อำเภอรัชฎา) เป็นที่ตั้งของเมืองท่าขนาดใหญ่ ซึ่งตามสมมติฐานของศาสตราจารย์มานิต วัลลิโภดม ระบุว่าในช่วงปี พ.ศ. 500 เมืองตรังกรุงธานี (ตั้งอยู่บริเวณบ้านหุหนาน อำเภอรัชฎา ในปัจจุบัน) เป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากตั้งอยู่ริมแม่น้ำตรัง ซึ่งในอดีตสามารถเชื่อมต่อกับแม่น้ำตาปีในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ เรือสินค้าสามารถเดินเรือจากปากแม่น้ำตรังบริเวณอำเภอกันตังในปัจจุบัน ไปยังปากแม่น้ำตาปี ในพื้นที่อำเภอสิชล จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปัจจุบัน ด้วยชัยภูมิที่ตั้งที่เหมาะสมจึงทำให้เมืองท่าในนาม “ตะโกลา”⁵ แห่งนี้มีความเจริญรุ่งเรืองและมีบทบาทความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจต่อภูมิภาคเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังเป็นเมืองท่าเพียงแห่งเดียวในประวัติศาสตร์ของประเทศไทยที่สามารถเชื่อมทต่อคาบสมุทรมลายูฝั่งตะวันออกหรือฝั่งอ่าวไทย กับคาบสมุทรมลายูฝั่งตะวันตกหรือฝั่งทะเลอันดามันได้⁵

⁵ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตรัง . โรงพิมพ์คุรุสภา . กรุงเทพฯ. 2542

ในยุคสมัยศรีวิชัย (พ.ศ. 1161 – 1450) จังหวัดตรังเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัยและมีบทบาทสำคัญในฐานะเส้นทางคมนาคมข้ามคาบสมุทรมลายูมาตั้งแต่โบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่อำเภอห้วยยอดซึ่งมีการขุดค้นพบพระพิมพ์ดินดิบซึ่งชาวบ้านในอำเภอห้วยยอด เรียกกันว่า “พระผีท่า” โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงบันทึกการสำรวจถ้ำวัดศรีวิหารอำเภอห้วยยอด ไว้ว่า

“... ห้องที่ 5 มีรูปภาพพิมพ์บนดินดิบ วางซ้อนทับไว้กับพื้นมาก ที่เลือกพบมีสามอย่างด้วยกัน เป็นรูปลูกไชยอย่างหนึ่ง มีรูปพระสี่กรอยู่ตรงกลาง มีเทวดาล้อมแปดตน เป็นรูปกลีบบัวอย่างหนึ่ง มีรูปพระสี่กรองค์เดียวใหญ่ รูปแผ่นอิฐอย่างหนึ่ง มีรูปพระสองกรอยู่ตรงกลาง (ที่พระพุทธรูป) มีสาวกฤาเทวดาสองข้าง อย่างรูปไข่มิมาก อย่างกลีบบัวมีน้อย อย่างแผ่นอิฐได้อันเดียว ...”

นอกจากนั้น ยังขุดค้นพบพระพิมพ์ดินดิบจำนวนมากที่ถ้ำเขาสาย ในวัดเขาสาย ตำบลบางดี อำเภอห้วยยอด ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงบันทึกไว้ว่า

“... รวมเทวรูปที่ได้หกชนิด คือ ๑. รูปพระโพธิสัตว์สี่กรนั่งขัดสมาธิ ๒. รูปอย่างเดียวกันแต่ขนาดย่อม ๓. รูปพระโพธิสัตว์สองกรนั่งห้อย ๔. รูปพรโพธิสัตว์สองกรยืน ๕. รูปพระพุทธรูปเจ้านั่งขัดสมาธิ ๖. รูปอย่างเดียวกันแต่องค์เล็ก ยังมีอีกที่ไม่รู้ว่าอะไร เป็นที่เมียดยอดอะไรก็มี มีลายแลชิ้นอะไรแตก ๆ มีตราหนังสือ ...”⁶

อีกทั้งยังขุดค้นพบพระพิมพ์ดินดิบ รูปพระโพธิสัตว์โลกิเตศวร จากถ้ำเขาขาว ตำบลเขาขาว อำเภอห้วยยอด ซึ่งพระพิมพ์ดินดิบที่ขุดค้นพบทั้งหมดเป็นสิ่งเคารพในลัทธิศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีรูปแบบลักษณะที่บ่งบอกถึงศิลปะสมัยศรีวิชัย ด้วยเหตุผลที่กล่าวข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่า พื้นที่สองฝั่งแม่น้ำตรังบริเวณอำเภอห้วยยอดในปัจจุบัน ในอดีตเคยเป็นแหล่งชุมชนที่สำคัญในยุคสมัยศรีวิชัย

⁶ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, เจ้าฟ้า. จดหมายเหตุตรวจราชการแหลมมลายู ร.ศ. 121.

ภาพที่ 4.11 พระพิมพ์ดินดิบที่ขุดค้นพบในถ้ำในพื้นที่อำเภอห้วยยอด

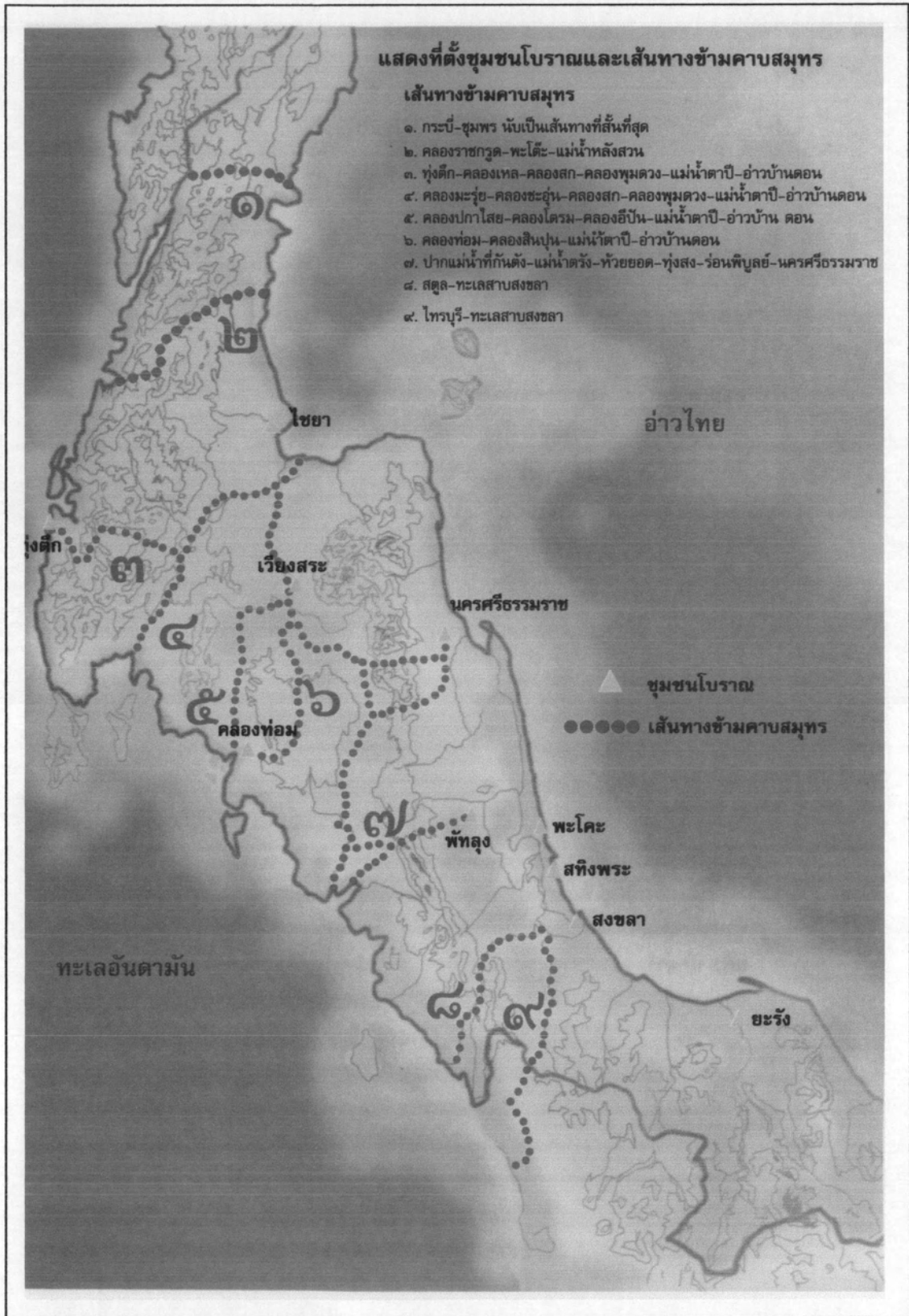
ที่มา : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตรัง . โรงพิมพ์คุรุสภา . กรุงเทพฯ. 2542

ดังที่กล่าวแล้วว่าในยุคสมัยศรีวิชัย เมืองตรังมีบทบาทสำคัญในฐานะเส้นทางคมนาคมข้ามแหลมมลายูจากฝั่งทะเลอันดามันไปสู่ฝั่งทะเลอ่าวไทย อันเป็นเส้นทางเชื่อมต่อโลกตะวันออกกับโลกตะวันตก โดยอาศัยแม่น้ำสำคัญสองสาย คือแม่น้ำตรังและแม่น้ำตาปี ดังนั้นจึงเกิดชุมชนเกษตรกรรมขึ้นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทั้งสองสาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-16 ซึ่งดินแดนภาคใต้ของประเทศไทย มีชุมชนเมืองเป็นศูนย์กลางแคว้นแคว้น อยู่ 4 แห่ง คือ แคว้นไชยา แคว้นนครศรีธรรมราช แคว้นสทิงพระ และแคว้นปัตตานี ซึ่งแคว้นไชยาและแคว้นนครศรีธรรมราช มีการติดต่อกับชุมชนริมฝั่งทะเลอันดามันโดยเดินทางผ่านอำเภอพระแสง ผ่านเข้าอำเภอห้วยยอด เดินทางผ่านช่องเขาหินปูนไปออกทะเลด้านตะวันตกในเขตจังหวัดตรังและกระบี่ ด้วยเหตุผลข้างต้นจึงสามารถสรุปได้ว่า พื้นที่เมืองห้วยยอดมีความเจริญรุ่งเรืองด้วยบทบาทของตนเองเศรษฐกิจและแหล่งรวมอารยธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในยุคสมัยศรีวิชัย

ในยุคสมัยนครศรีธรรมราช ปี พ.ศ. 1813 พุทธศาสนานิกายเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ ถูกเผยแพร่เข้ามาแทนที่พุทธศาสนานิกายมหายานอย่างศรีวิชัย ซึ่งตามหลักฐานทางโบราณคดี ทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุ สันนิษฐานว่า ชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดตรังน่าจะมี 2 สาย คือ ชุมชนที่ตั้งเรียงตามแม่น้ำตรังสายหนึ่ง และชุมชนที่ตั้งอยู่เชิงเทืองเขาบรรทัดอีกสายหนึ่ง ซึ่งนอกจากหลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุแล้ว ยังมีตำนานและเรื่องเล่าหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการตั้งถิ่นฐานในเมืองห้วยยอด ได้แก่ ตำนานการสร้างวัดย่านเกลื่อน ตำนานการสร้างพระพุทธรูปที่ถ้ำพระองค์กลาง วัดเขาปิยะ ตำนานการสร้างวัดหูแกง ตำบลบางดี อำเภอห้วยยอด ตำนานเรื่องนางเลือดขาว ตำนานพงศาวดารเมืองพัทลุงเกี่ยวกับนางเลือดขาว ซึ่งกล่าวไว้ว่า "... ครั้นปีจอ โทศกพ.ศ. 1493 (จ.ศ. 312) พระยาภูมารกับนางเลือดขาวก็เที่ยวไป 7 วันถึงตรัง แขวงเมืองนครศรีธรรมราช พระยาภูมารก็ทำพระพุทธรูปเป็นพระบรมมที่ตรังองค์หนึ่ง และเมื่อกลับจากลังกาสิงหลนั้น นางเลือดขาวจึงสร้าง

อารามพระศรีสรรเพชญ์พุทธสิหิงค์ ณ ที่พักที่ตรังอีกอารามหนึ่ง...”⁷ นั่นคือ นางเลือดขาวได้เดินทางสร้างวัด สร้างพระพุทธรูป ตามเส้นทางเลียบบเทือกเขาบรรทัด จากอำเภอนาโยง ไปอำเภอห้วยยอด ออกอำเภอรัชฎา เข้าเขตเมืองนครศรีธรรมราช ผ่านชุมชนชายเขา ตั้งแต่วัดภูเขาทอง ตำบลน้ำผุด อำเภอเมืองตรัง ไปถึงถ้ำพระพุทธ อำเภอรัชฎา ตำนานพื้นบ้านพื้นเมืองตรัง เล่าขานการเดินทางไปบูชา ก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช กล่าวถึงกระบวนการจากชุมชนนาโยง เดินทางผ่านชุมชนแถวอำเภอห้วยยอด เช่น หนองช้างแล่น ไปออกชุมชนแถวรัชฎา เช่น ถ้ำพระพุทธ บ้างก็เล่าว่า เดินทางไปออกชุมชนบ้านเกาะเต่า หรือบ้านในเตา อำเภอห้วยยอด ชุมชนรอบวัดถ้ำเขาปิ่นะ วัดคีรีวิหาร วัดหูแกง ลุ่มแม่น้ำตรังตอนบน เขตอำเภอห้วยยอด มีตำนานการก่อสร้างวัดและหลักฐานปูชนียวัตถุ บ่งบอกความเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยนครศรีธรรมราชและเป็นศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐานต่อเนื่องมาตั้งแต่ยุคสมัยศรีวิชัย

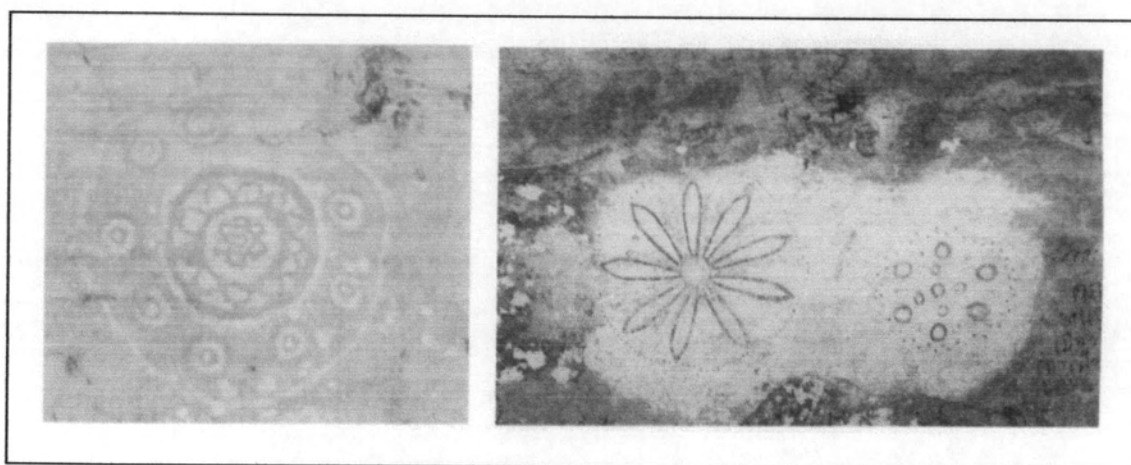
⁷ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง. เหนือขวาน้ำแลหลัง ทับเที่ยง 90 ปี. สงขลา : บริษัท เค. ยู. การพิมพ์ จำกัด. 2550.

ภาพที่ 4.12 แผนที่แสดงชุมชนโบราณและเส้นทางข้ามคาบสมุทรหลาย
 ที่มา : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา
 จังหวัดตรัง . โรงพิมพ์คุรุสภา . กรุงเทพฯ. 2542

4.2.3 ห้วยยอด สมัยกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา บริเวณพื้นที่อำเภอห้วยยอด ยังคงมีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนต่อเนื่อง จากยุคศรีวิชัยและนครศรีธรรมราช จากการค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญ ได้แก่ ตรารูปวงกลมที่ถ้ำตรา ภูเขาหน้าพราย ตำบลปากแจ่ม และตรารูปวงกลมที่หน้าผาถ้ำเขาพระ อำเภอรษฎา ซึ่งดวงตรารูปวงกลมที่พบในถ้ำและหน้าผาทั้งสองแห่งมีลักษณะร่วมสมัยกันซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงสันนิษฐานว่า สถานที่ที่มีตรารูปวงกลมเหล่านี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีพระพุทธรูปสำคัญประดิษฐานไว้ใช้สำหรับพิธีรดน้ำสรงน้ำชำระล้างบาปมลทิน (พิธีกรรมถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชุมชนบริเวณนี้มีความสำคัญในสมัยนั้น ทั้งนี้ กศ.ร. กุหลาบ นักประวัติศาสตร์ ได้ศึกษาเปรียบเทียบตราแผ่นดินประจำรัชกาลต่างๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา สันนิษฐานว่าตราที่พบบริเวณภูเขาในเขตอำเภอห้วยยอดน่าจะเป็นตราแผ่นดินประจำรัชกาลใดรัชกาลหนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงอาจกล่าวได้ว่า พื้นที่บริเวณอำเภอห้วยยอด เป็นชุมชนที่มีความสำคัญมาแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เนื่องด้วยมีขตราแผ่นดินสมัยนั้นประกาศสัญลักษณ์พระราชอาณาเขตไว้⁶

ภาพที่ 4.13 รูปตราที่พบในถ้ำตรา ภูเขาหน้าพราย ตำบลปากแจ่ม อำเภอห้วยยอด

ที่มา : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตรัง . โรงพิมพ์คุรุสภา . กรุงเทพฯ. 2542

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ.ศ. 2355 (รัชกาลที่ 2) มีการสำรวจล้ามะโนนครวัดครั้งแรกของเมืองตรังพบว่าชุมชนต่างๆ ของเมืองตรังแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายตะวันออกของแม่น้ำตรัง และชุมชนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำตรัง ซึ่งเรียกรวมกันว่า “เมืองตรังภูรา” เมืองตรังภูรามีชื่อปรากฏอยู่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งเมืองตรังระยะนั้นมีพัฒนาการค่อนข้างรวดเร็วและชัดเจน คือ มีการรวมเมืองที่มีอาณา

^๑ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, เจ้าฟ้า. จดหมายเหตุตรวจราชการแหลมมลายู ร.ศ. 121.

เขตกว้างขวางกว่าเดิม และมีที่ตั้งเมืองที่เป็นหลักแหล่ง ดังปรากฏในเอกสารจดหมายเหตุในรัชกาลที่ 3 ว่า

“... แต่เดิมเมืองตรังแบ่งออกเป็น ๒ เมือง คือ เมืองภูรา ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำตรัง เป็นเมืองที่มีขนาดเล็กแต่มีความสำคัญมากในฐานะเป็นที่เก็บมูลค้างคาวสำหรับทำดินปั้นและที่ร่อนแร่ดีบุกด้วยเมืองหนึ่ง และเมืองตรังที่ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำตรัง มีบริเวณกว้างขวางมากอีกเมืองหนึ่ง อาณาเขตของเมืองตรังและเมืองภูรา มีดังนี้ ทิศใต้ลงไปถึงเกาะลิบง ทิศตะวันตกจดทะเลต่อแดนกับเมืองที่ปากกู่หระ แขวงเมืองนครศรีธรรมราช ทิศตะวันออกจดถึงปะเหลียน ... ทั้งเมืองตรังและเมืองภูรา แต่เดิมมีผู้รักษาเมืองเมืองละคน ครั้นต่อมาให้พระภักดีบริรักษ์ (นายจันมีชื่อมหาดเล็ก) ช่วยราชการเมืองนครศรีธรรมราชออกไปเป็นผู้รักษาเมืองตรัง พระภักดีบริรักษ์ได้กราบทูลของยกเอาเมืองตรังกับเมืองภูราเป็นเมืองเดียวกันเรียกว่า เมืองตรังภูรา ...”^๑

ซึ่งจากการสำรวจสำมะโนประชากรในสมัยรัชกาลที่ 2 (พ.ศ. 2355) โดยพระอุภัยราชธานี (ม่วง) เมืองภูรา คือ พื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำตรังขึ้นตรงกับเมืองนครศรีธรรมราช โดยมีชุมชนสำคัญ ได้แก่ บ้านไร่ภูรา (มี 7 เรือน ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ตำบลลำภูรา) บ้านกระทุม (มี 4 เรือน ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ตำบลเขากอบ) บ้านนาลิเป (หรือบ้านนาพระยา มี 10 เรือน ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ตำบลเขากอบ) บ้านถ้ำพระนากะตะ (มี 15 เรือน ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ตำบลหนองบัว) บ้านเขาเศษ เขาจันทร์ เขาปิ่นะ (มี 9 เรือน ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลนาวง) บ้านบางกุ้ง บ้านใหม่ (มี 15 เรือน ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ตำบลวังคีรี) บ้านชะมวง บ้านท่าประดู่ (มี 11 เรือน ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ตำบลนาวง และตำบลวังคีรี) บ้านควน บ้านหนองหงส์ บ้านควนกะตา (มี 14 เรือน ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ ตำบลวังคีรีและตำบลบางดี) บ้านหนองไม้แก่น บ้านหนองแค (มี 7 เรือน ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ตำบลวังคีรีและตำบลบางดี) รวมบ้านในท้องที่ตำบลหยอดทั้งหมด มี 84 ครัวเรือน ดังที่ปรากฏในเอกสารสำรวจสำมะโนประชากร^{๑๐} ปี พ.ศ. 2355 ว่า

“... บ้านสุโหงจ๊ะสิบห้าเรือน	ไม่คลาดเคลื่อนบัญชีที่เฉลย
บ้านนาแคสิบหกไม่ตกเลย	พุกโทเอยนาชีเปิดมีเจ็ดครัว
หนองไม้แก่นหนองแคมีแค่เจ็ด	นาเมืองเพชรสิบกว่าอย่าคิดถั่ว
บ้านถ้ำพระนากะสิบห้าครัว	เบญจหลานับทั่วสิบพอดี
เขาวิเศษ เขาจัน เขาปิ่นะ	มีเพียงเก้าเคหน่าบัดสี่

^๑ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตรัง . โรงพิมพ์ครูสภา . กรุงเทพฯ. 2542

^{๑๐} บังอร ปิยะพันธ์. “ควนอังกฤษ” ประวัติศาสตร์ไทยก่อนอาณาจักรสุโขทัย.

วังกะเปาสีลียบครบพอดี	บางเต่ายี่ลียบสี่มีพอควร
บ้านควนยี่ลียบห้าหน้าพระแก้ว	บางสี่เกานับมาห้าลียบถ้วน
นาหมีราชบ้านมะพร้าวเข้าประมวล	ยี่ลียบแปดพอควรม่มากมาย
บ้านหนองหงษ์ บ้านควน บ้านเขาทอด	ควนกะตานับหมดทั้งสี่สาย
มีครัวเรือนแต่เพียงลียบสี่ราย	ควนขันได้ยี่ลียบสามงามพอดี
บ้านโคกทราย โคกยูง รวมได้แปด	บ้านนาแพบมีสามนาปดสี่ ...”

เมื่อชุมชนต่างๆ ในอำเภอห้วยยอดมีการขยายตัวมากขึ้น ทำให้มีคนต่างถิ่นอพยพเข้ามาตั้งรกรากมากขึ้นเรื่อยๆ ส่วนใหญ่มาจากนครศรีธรรมราชและพัทลุง คนที่อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในอำเภอห้วยยอด มักจะมีคติติดตัว จนกระทั่งพ.ศ. 2375 ตรงกับปีมะโรงได้เกิดน้ำท่วมหนักประกอบกับการทำเกษตรกรรมนาไร่แค้น ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงอพยพเข้ามาอาศัยในท้องที่อำเภอห้วยยอด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และตั้งอยู่บนเนินสูงน้ำท่วมไม่ถึง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เมืองภูรา หรือ เมืองห้วยยอด ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองและมีความสำคัญอย่างยิ่ง

4.2.4 ห้วยยอด สมัยพระพุทธเจ้าหลวงถึงปัจจุบัน

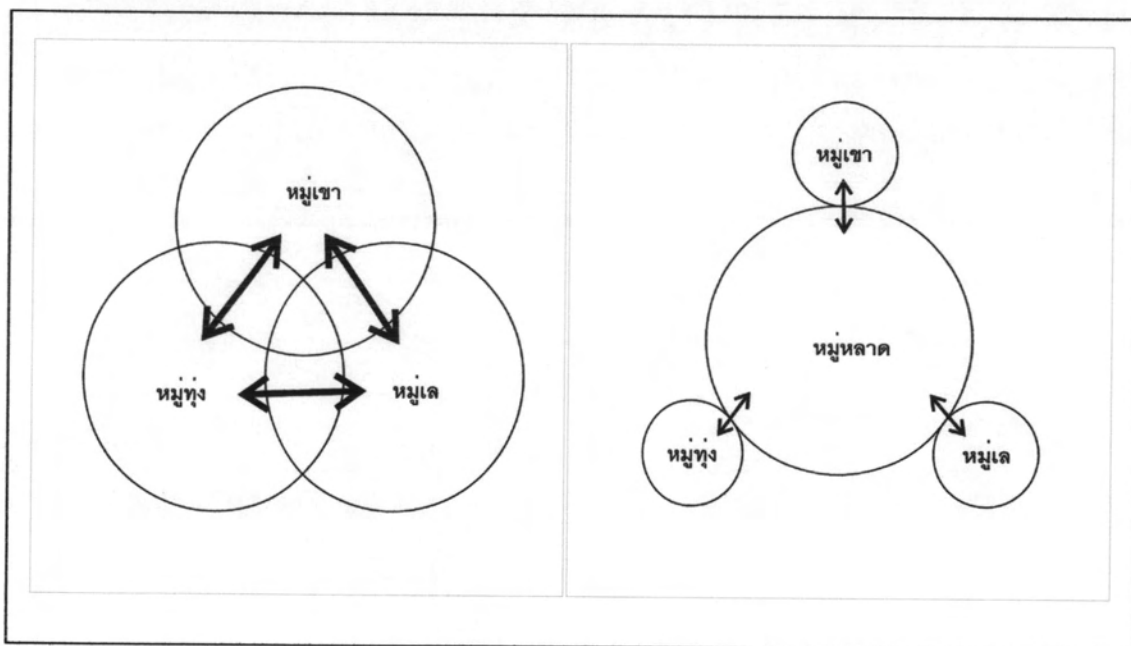
ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีแนวความคิดในการแบ่งชุมชนต่างๆ ในเขตจังหวัดตรังออกเป็น 3 หมู่ด้วยกัน คือ หมู่เขา หมู่เล และหมู่ทุ่ง ซึ่งท้องที่อำเภอห้วยยอดในปัจจุบัน อยู่ในกลุ่ม “หมู่เขา” ซึ่งหมายถึงประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ตามชายเขา เขิงเขา (เนินเขา) ทำนาระหว่างช่องเขา ซึ่งที่นาลักษณะนี้เรียกว่า “นายาว” ซึ่งเป็นนาที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่านาในพื้นที่ราบเนื่องจากได้ปุ๋ยหน้าดินธรรมชาติที่น้ำฝนชะล้างมาจากภูเขา นอกจากนั้นยังมีการทำสวนผลไม้แบบผสมผสานได้ผลดีอีกด้วย ชุมชนในกลุ่มหมู่นี้ จะตั้งเรียงรายอยู่ตามแนวเทือกเขาบรรทัด ตั้งแต่อำเภอวังวิเศษ ห้วยยอด รัชฎา เมืองตรัง นาโยง ย่านตาขาว และปะเหลียน

ในสมัยพระพุทธเจ้าหลวง (รัชกาลที่ 5) ชุมชนทั้ง 3 หมู่ (หมู่เขา หมู่เล และหมู่ทุ่ง) มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งความสัมพันธ์อันเครือญาติ เพื่อนฝูง เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงชุมชน ทั้งความสามัคคีกลมเกลียวภายในชุมชนเองและความมีมิตรไมตรีระหว่างชุมชน สิ่งนี้เป็นสิ่งที่บรรพชนทั้ง 3 หมู่สั่งสอนและเน้นย้ำลูกหลานอย่างเคร่งครัด ซึ่งนอกจากจะเอื้อประโยชน์ต่อคุณค่าทางจิตใจแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่อังเอื้อประโยชน์ต่อบัจจัยยังชีพโดยการแลกเปลี่ยนสิ่งจำเป็นระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนเครื่องยังชีพระหว่างกันเป็นระบบแลกเปลี่ยน (Barter System) โดยอาศัยคุณธรรมเป็นเครื่องเชื่อมโยงระหว่างหมู่และเป็นกลไกในการดำเนินการแลกเปลี่ยนเอื้อประโยชน์ต่อกัน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์เสด็จประพาสเมืองตรัง ปรากฏว่ามีกรรมกรจีนจำนวนมากจากเกาะปีนังเข้ามาทำเหมืองแร่ดีบุกที่บ้านท่ามะปราง ทำให้ชุมชนบริเวณนั้น

เจริญและขยายตัวมากขึ้น และเกิดตลาดแห่งแรกที่บ้านท่ามะปราง ต่อมาเมื่อเรือขุดแร่ของฝรั่งเข้ามาขุดแร่บริเวณหน้าวัดห้วยยอด จึงทำให้ชุมชนบริเวณวัดห้วยยอดเจริญขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เมื่อเกิดตลาดซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ค้าขายของพ่อค้าชาวจีน จึงเกิดชุมชนอีกหมู่บ้านหนึ่ง เรียกว่า “หมุ่หลาด” (หมุ่ตลาด) ซึ่งเริ่มมีขึ้นในสมัยที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เป็นเจ้าเมืองตรัง ชุมชนตลาดจะมีลักษณะเป็นตึกแถวค้าขายสินค้าทั้งที่มีในพื้นที่จากหมุ่เขา หมุ่ทุ่ง และหมุ่เล และจากนอกพื้นที่ โดยชุมชนหมุ่หลาดเริ่มต้นที่กลุ่มชาวจีนในทับเที่ยง (อำเภอเมืองตรัง) ก่อน และขยายไปยังยังพื้นที่อื่นๆ ตามแม่น้ำตรัง หมุ่หลาดเป็นศูนย์กลางแห่งความเจริญและทันสมัย เน้นเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการผ่านพ่อค้าคนกลาง ด้วยเหตุนี้ระบบการแลกเปลี่ยนเครื่องยังชีพระหว่างกันหรือระบบ barter system จึงสิ้นสุดลงพร้อมกับการเกิดขึ้นของชุมชนหมุ่หลาด

ภาพที่ 4.14 เปรียบเทียบความสัมพันธ์ของชุมชนในสมัยรัชกาลที่ 5 ก่อนและหลังการเกิดตลาด
ที่มา : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตรัง . โรงพิมพ์คุรุสภา . กรุงเทพฯ. 2542

ต่อมาพ.ศ. 2423 (รัชกาลที่ 5) ได้โอนเมืองตรังไปขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ จึงได้โอนพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำตรังมาขึ้นตรงกับเมืองตรังด้วย ทำให้เกิดแขวงขึ้นในพื้นที่อำเภอห้วยยอด 4 แขวงด้วยกัน คือ แขวงบางกุ่ม แขวงบ้านนา แขวงปากคม แขวงเขาขาว จนกระทั่ง ปีพ.ศ. 2430 (รัชกาลที่ 5) จึงได้รวมพื้นที่บางส่วนของเมืองนครศรีธรรมราช ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำตรังเป็นอำเภอเขาขาวขึ้น โดยตั้งที่ว่าการอำเภอที่ ต.เขาขาว แล้วย้ายมาที่ตำบลน้ำพราย แต่ยังเป็นชื่ออำเภอเขาขาว ต่อมาพื้นที่

ตำบลน้ำพรายบางส่วนและพื้นที่บ้านป่าขี้ทรายและบ้านท่ามะปราง เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลห้วยยอด ตั้งนั้นในพ.ศ. 2455 จึงเปลี่ยนชื่ออำเภอเป็นอำเภอห้วยยอด เพื่อให้ตรงกับชื่อตำบลที่ตั้งที่ว่าอำเภอ ในพ.ศ. 2460 (รัชกาลที่ 7) เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอเขาขาวอีกครั้ง และในพ.ศ. 2482 (รัชกาลที่ 8) เปลี่ยนชื่ออำเภอเขาขาว เป็นอำเภอห้วยยอดจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

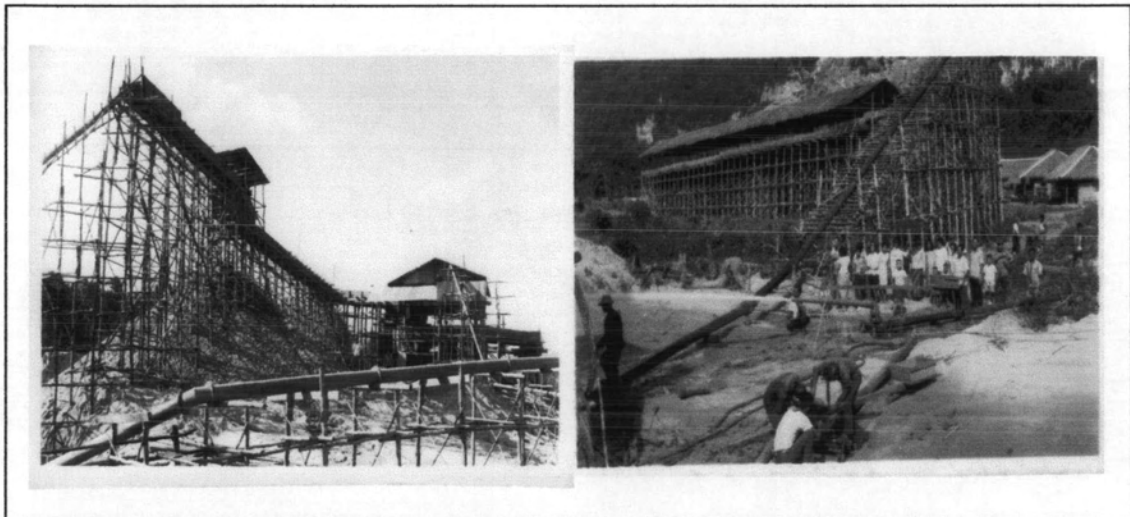
4.1.5 ห้วยยอด ศูนย์กลางอุตสาหกรรมเหมืองแร่

ห้วยยอดเป็นเมืองที่อุดมไปด้วยเหมืองแร่ดีบุก ซึ่งมีการขุดพบสายแร่ดีบุกในพื้นที่หลายๆ ตำบล ได้แก่ ตำบลห้วยยอด ตำบลปากคม ตำบลท่าจิว ตำบลเขาขาว ตำบลเขาปูน ตำบลหนองปรือ ตำบลลำแพะ เป็นต้น กินเนื้อที่มากกว่า 3,000 ไร่ ด้วยเหตุนี้ เมืองห้วยยอดในอดีต จึงกลายเป็น ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างยิ่งของจังหวัดตรัง

บทบาทการเป็นศูนย์กลางการทำเหมืองแร่ของอำเภอห้วยยอด เริ่มต้นมาตั้งแต่สมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชดังที่ปรากฏในบางส่วนของเพลงยาวนมัสการพระบรมธาตุ นิราศเมืองตรัง ของพระยาตรังคภูมาภิบาล ตอนหนึ่งว่า

“... ท่ามะปรางเป็นท่าร้อนแร่ดีบุก
เขาร้อนราวแร่เรียมร้อน
เห็นศาลเจ้าเทพารักษ์ศักดิ์สิทธิ์สถิต
ให้บุญแทนสังเวทศวยดอกไม้พวง

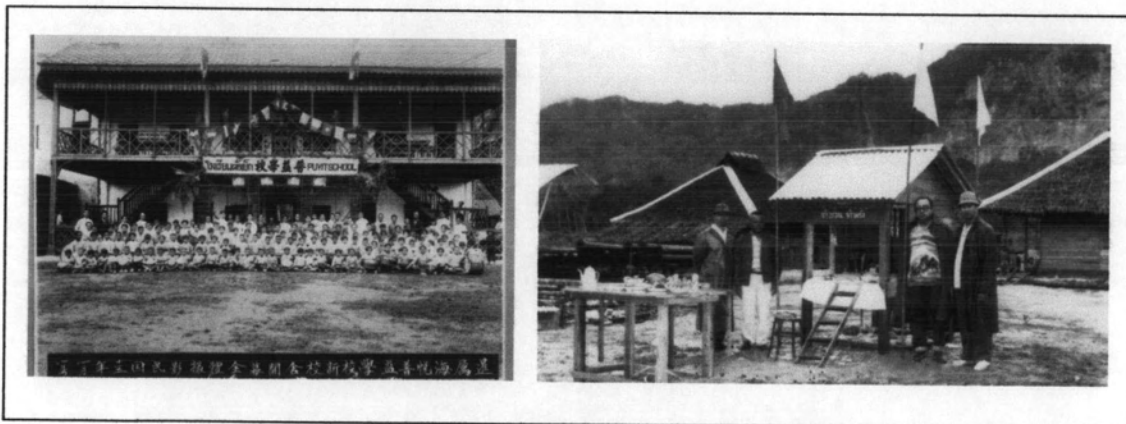
ปลูกอ้ายให้ไหวหวาดหวั่นหวั่นขวัญ
จนกระศัลย์ร้อนร้อนรุ่งทรวง
ที่ทิศเหนือเชิงเนินเชิญเชื้อทรวง
ดวงเสาวรัตน์จัตราจรงค์รูปเทียน ...”¹¹

ภาพที่ 4.15 การทำเหมืองแร่ดีบุกในพื้นที่อำเภอห้วยยอด

¹¹ ตรีภูมาภิบาล. เพลงยาวนมัสการพระบรมธาตุ นิราศเมืองตรัง . 2545.

ในช่วงแรกของการทำเหมืองแร่ในเขตท้องที่อำเภอห้วยยอด ระหว่างพ.ศ. 2434-2449 มีชาวจีนซึ่งอพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ อ้อมแหลมมลายูมาขึ้นเรือที่ท่าเรือกันตังและล่องเรือต่อมาที่บ้านท่าโด (บ้านท่าประดู่) เพื่อมาขุดแร่ตะกั่วบริเวณผิวดิน จนกระทั่งพ.ศ. 2458 มีชาวจีนฮกเกี้ยน ได้แก่ นายจันปิตุง ศุภผล นายไฮเซ่ง จันทรประทีป ได้ขอประทานบัตรทำเหมืองแร่ในพื้นที่อำเภอห้วยยอด รวมทั้งสิ้นกว่า 3,000 ไร่ และมีการพัฒนาการทำเหมืองแร่ให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น มีทั้งเหมืองรูเหมืองแล่น เหมืองเรือขุดและเหมืองฉีด ทำให้ชุมชนชาวจีนในอำเภอห้วยยอดขยายตัวมากขึ้น และเกิดพ่อค้ารับซื้อแร่ขึ้นหลายราย เช่น เจ้าแก้วกลาง เจ้าแก้วเอียด เจ้าแก้วเจ๋งซุย เจ้าแก้ววันหุด เจ้าแก้วเถียนหลาย เจ้าแก้วตั้ง เจ้าแก้วกาน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล จึงสร้างสถานศึกษาให้ลูกหลานชาวจีนได้เล่าเรียนศึกษาหาความรู้ เรียกว่า โรงเรียนผ้อเย็ก ต่อมารัฐบาลไม่อนุญาตให้สอนภาษาจีน จึงเปลี่ยนสภาพมาเป็นโรงเรียนห้วยยอดวิทยา นอกจากนั้นยังได้ดำเนินการจัดสร้างศาลเจ้าตัวแปะก้ง ซึ่งเป็นศาลพระภูมิที่เป็นขวัญกำลังใจให้กับชาวจีนในอำเภอห้วยยอด

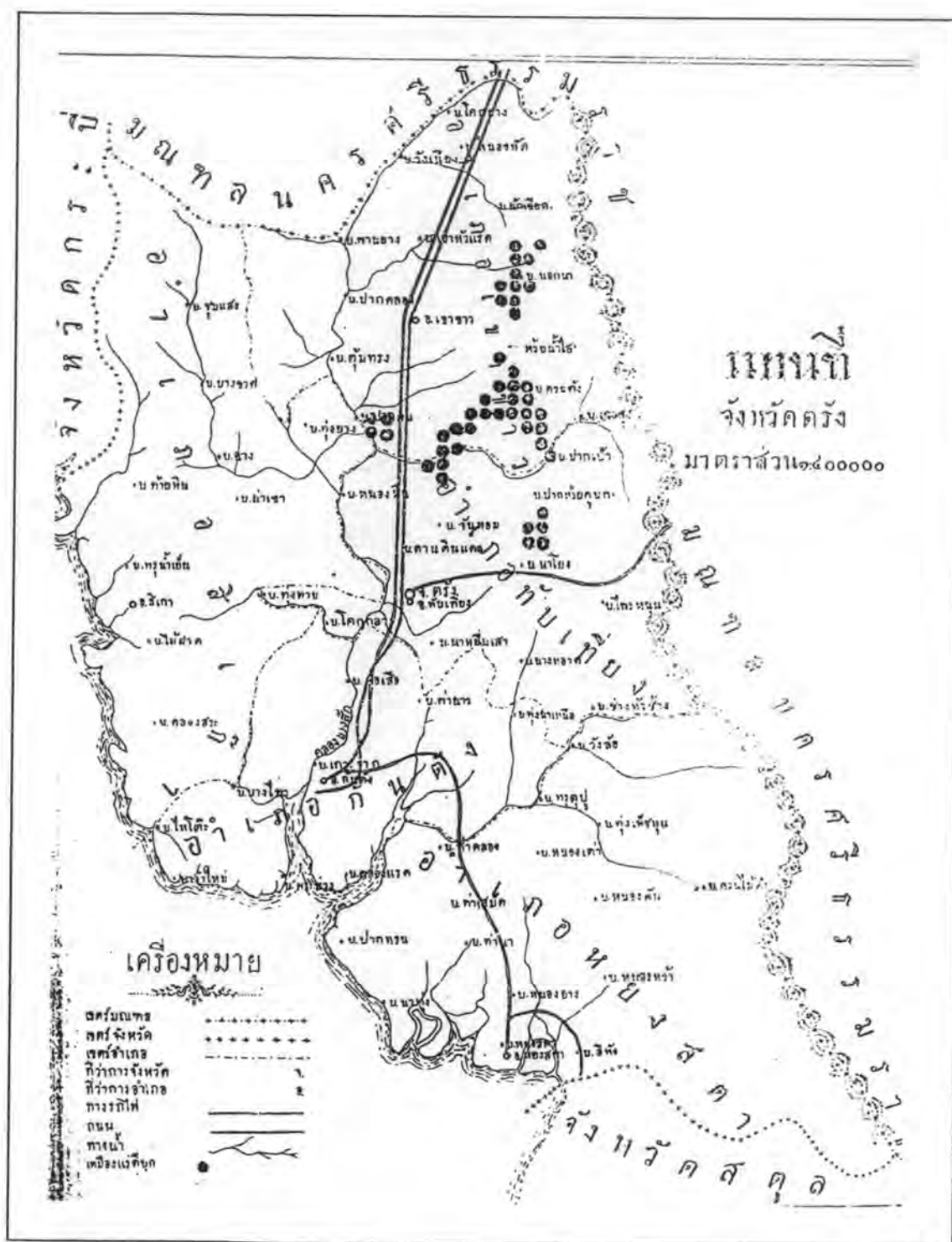

ภาพที่ 4.16 โรงเรียนผ้อเย็ก (ห้วยยอดวิทยา) และศาลเจ้าตัวแปะก้ง ในอดีต

ต่อมาในช่วงพ.ศ. 2467 (รัชกาลที่ 7) มีบริษัทข้ามชาติจากประเทศออสเตรเลีย เข้ามาขอประทานบัตรในการทำเหมืองแร่ ในอำเภอห้วยยอด โดยพัฒนาการทำเหมืองแร่โดยใช้เรือขุดและเหมืองฉีด ได้แก่ บริษัทไซมิทเทนต์ เซนติเกรท ซึ่งตั้งสำนักงานของบริษัทอยู่ตรงข้ามสมาคมห้วยยอด การกุศลในปัจจุบัน บริษัทห้วยยอด ทิน เดริคจี้กิ้ง จำกัด บริษัทแลมเปห์ สยาม ทิน ไมน์ จำกัด และบริษัทโทโม ทิน จำกัด และขยายพื้นที่ทำเหมืองแร่ ครอบคลุมตำบลลำแพะ ตำบลเขาสูง ตำบลท่าจิว ตำบลเขาปูน และบ้านวังอด (วังสมบุญณ์)¹³

¹³ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ . 2542 . วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตรัง . โรงพิมพ์คุรุสภา . กรุงเทพฯ

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทฝรั่งเศสได้เลิกกิจการการทำเหมืองแร่ และมีนักธุรกิจชาวจีน จากจังหวัดภูเก็ตและตัวเมืองตรังได้เข้าไปดำเนินกิจการทำเหมืองซิดในประทานบัตรของฝรั่งในพื้นที่ ตำบลท่าจิว ตำบลลำแพะ ตำบลเขาปูน ตำบลห้วยยอด และตำบลปากแจ่ม จำนวน 30 แห่ง ตลอด ระยะเวลากว่า 20 ปี ของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุก ทำให้เศรษฐกิจของอำเภอห้วยยอดขยายตัวอย่าง รวดเร็วเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดตรัง และด้วยการขยายพื้นที่ทำเหมืองแร่และวิทยาการของ อุตสาหกรรมเหมืองแร่ที่พัฒนาอย่างรวดเร็วทำให้แร่ดีบุกลดลงประกอบกับราคาดีบุกตกต่ำ จึงทำให้ กิจการเหมืองแร่ดีบุกในเมืองห้วยยอดต้องยุติลง

ภาพที่ 4.17 แผนที่สำรวจสายแร่ดีบุกของจังหวัดตรัง

ที่มา : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตรัง, เหนียวหน้าแลหลัง ทับเที่ยง 90 ปี, สงขลา : บริษัท เค. ยู. การพิมพ์ จำกัด, 2550.

แม้ว่าในปัจจุบันอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในอำเภอห้วยยอดจะล่มสลายลงอย่างสิ้นเชิง แต่ร่องรอยและผลพวงของความรุ่งเรืองในอดีตยังคงฉายแววชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรมแบบชิโน-โปรตุกีส ที่เปรียบเสมือนสวนผสมผสานกันระหว่างชาวไทยและชาวจีนต่างชาติพันธุ์ จึงอาจกล่าวได้ว่า

แร่ดีบุก ไม่เพียงแต่ยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของเมืองห้วยยอดให้ทัดเทียมกับเมืองอื่น ๆ แต่ยังช่วย
ส่งเสริมอารยธรรมผ่านสายแร่ ยังคงความภาคภูมิใจให้ชาวห้วยยอดชั่วลูกสืบหลาน

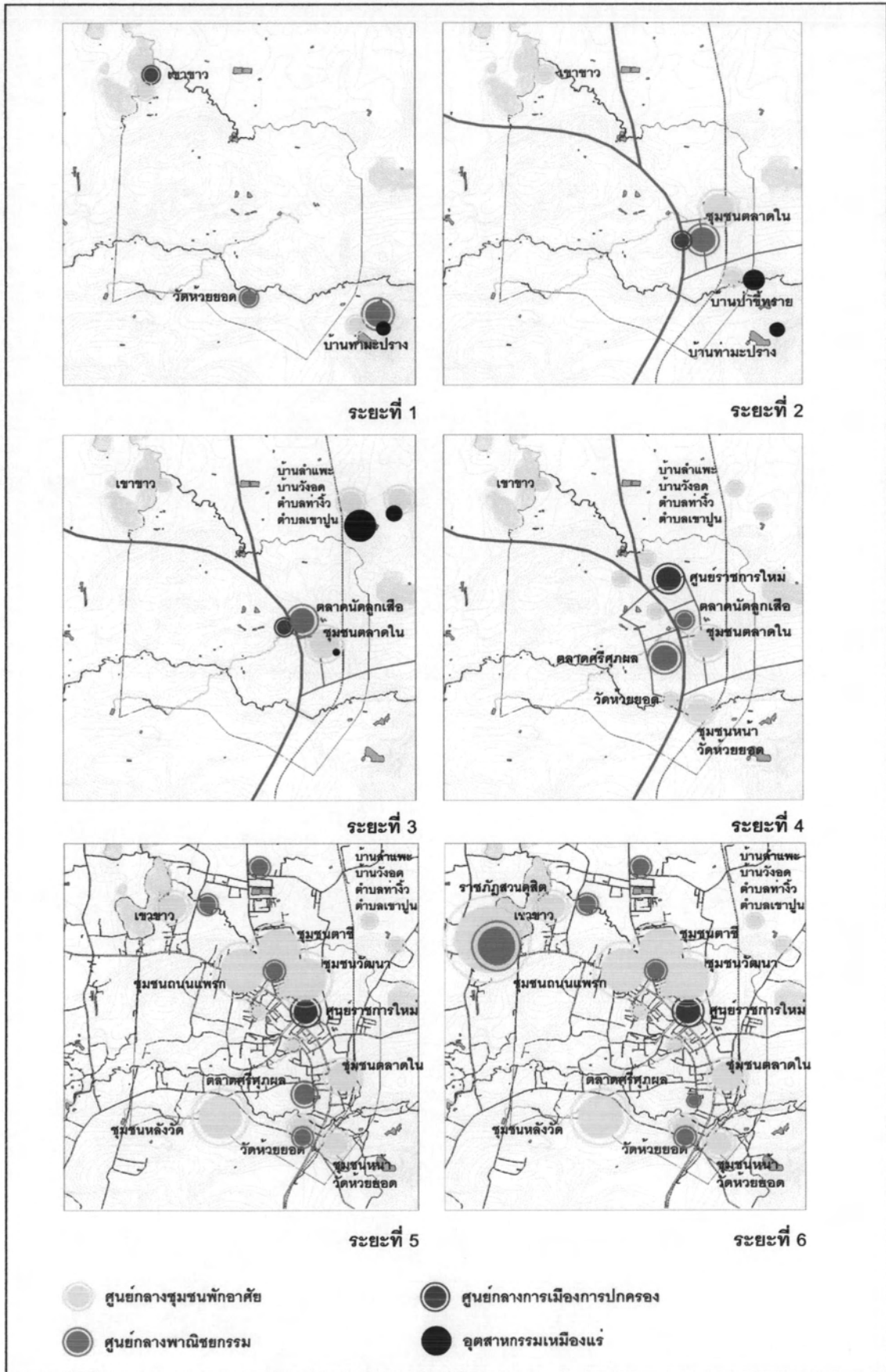
ภาพที่ 4.18 สภาพเหมืองแร่ดีบุกในปัจจุบัน ชาวบ้านเรียกว่า “ขุมเหมือง”

4.3 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานในเขตเทศบาลตำบลห้วยยอดและพื้นที่ใกล้เคียง

เทศบาลตำบลห้วยยอดเดิมมีฐานะเป็นเพียงสุขาภิบาลห้วยยอด และได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น
เทศบาลตำบล ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลตำบลห้วยยอด เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2530
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 104 ตอนที่ 183 ลงวันที่ 14 กันยายน พ.ศ.2530) ดังที่กล่าว
ข้างต้นว่า อำเภอห้วยยอดเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่ยาวนาน ช่วง
ระยะเวลากว่า 100 ปี ของเมืองห้วยยอด นับว่ามีพัฒนาการของเมืองอย่างต่อเนื่องจากแรงขับเคลื่อน
จากภายในเมืองและปัจจัยกระตุ้นจากภายนอก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเมืองตลอดเวลา
จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถแบ่งพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานในเมืองห้วยยอดและพื้นที่ใกล้เคียง โดย
ใช้หลักเกณฑ์ของช่วงสมัย และบทบาทที่เด่นชัดของเมือง เป็นเกณฑ์ในการแบ่งช่วงพัฒนาการของเมือง
ซึ่งสามารถแบ่งเป็นออกเป็น 6 ช่วง ดังต่อไปนี้

4.3.1 ระยะที่ 1 : แควงเขาขาว (พ.ศ. 2423-2450)

ในพ.ศ. 2423 เมืองตรังถูกโอนให้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร จึงรวมพื้นที่ฝั่งตะวันออกของ
แม่น้ำตรัง (เดิมคือเมืองกูรา) เข้ากับเมือง และแบ่งพื้นที่เมืองกูราเดิมออกเป็น 4 แควง เพื่อให้ง่ายต่อ
การปกครอง โดยเมืองเขาขาวถือเป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะแหล่งเก็บมูล

ภาพที่ 4.19 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของเทศบาลตำบลห้วยยอด

ค้ำคาวสำหรับทำดินปืน จึงทำให้เกิดชุมชนที่หนาแน่นบริเวณริมคลองห้วยแห้งโดยรอบภูเขาขนาดเล็กที่ชาวบ้านเรียกว่า "เขาขาว" ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาข้าว บริเวณที่ราบเชิงเขา ริมคลองห้วยแห้ง ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลเขาขาวบริเวณทางตอนเหนือของเทศบาลตำบลห้วยยอด ซึ่งหลักฐานสำคัญที่ยืนยันความเป็นชุมชน บริเวณเขาขาวคือ โครงกระดูกมนุษย์ และเครื่องปั้นดินเผาที่พบภายในถ้ำเขาขาว แม้ว่าปัจจุบันหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งเป็นอาคารบ้านพักอาศัยในสมัยนั้นหลงเหลือเพียงบางส่วนเท่านั้น แต่คุณค่าความสำคัญของชุมชนบริเวณนี้ ก็ยังถูกจดจำในฐานะชุมชนแรกที่มีการตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองห้วยยอด

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ อุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกบริเวณบ้านท่ามะปรางเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ทำให้มีการอพยพของชาวจีนพื้นทะเลจากเกาะปีนังมาลงเรือเล็กที่ทำเรือกันตังและล่องเรือผ่านแม่น้ำตรังและมาขึ้นเรือที่บ้านท่าประดู่ (ท่าโด) เพื่อมาเป็นกรรมกรเหมืองแร่ที่บ้านท่ามะปราง ทำให้ชุมชนบริเวณนั้นมีความเจริญและขยายตัวมากขึ้น และเริ่มขยายตัวออกมาจนถึงบริเวณหน้าวัดห้วยยอด และเกิดเป็นตลาดอีกแห่งหนึ่ง ในช่วงระยะเวลานี้จึงอาจกล่าวได้ว่า เมืองห้วยยอดถูกแบ่งออกเป็นสองส่วน ได้แก่ บริเวณทางตอนเหนือ (แขวงเขาขาว) เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่พักอาศัยและเป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครอง ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อาศัยบริเวณนี้เป็นคนไทย และบริเวณทางตอนใต้ (บ้านท่ามะปราง) เป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรม เนื่องจากความเจริญของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทำให้เกิดชุมชนชาวจีนขนาดใหญ่และตลาดอันเป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรมของชุมชน

4.3.2 ระยะเวลาที่ 2 : ป่าขี้ทราย - ตลาดใน (พ.ศ. 2451 - 2482)

ในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) ดำเนินการจัดสร้างถนนสาย ตรัง-ห้วยยอด-ทุ่งสง) ทำให้ชุมชนขยายตัวออกมาบริเวณถนนซึ่งเป็นเสมือนแกนหลักของชุมชน ต่อมาพ.ศ. 2456 การรถไฟแห่งประเทศไทยดำเนินการจัดการเดินรถไฟสายกันตัง ทำให้เกิดชุมชนขึ้นที่ตลาดห้วยยอด ซึ่งในขณะนั้นชุมชนเมืองห้วยยอดทั้งหมดอยู่ในพื้นที่ปกครองของอำเภอเขาขาว และเพื่อให้ง่ายต่อการจัดการการปกครอง หลวงรักษ์บริพันธ์ (จ๋า) นายอำเภอเขาขาวในขณะนั้นจึงย้ายที่ทำการอำเภอจากบ้านเขาขาวมาตั้งที่ชุมชนตลาดห้วยยอด (ปัจจุบันคือสามแยกเข้าตลาดเช้า)

ในช่วงเดียวกันนี้ บริเวณบ้านควนกลิ้ง และบ้านป่าขี้ทรายก็กลายเป็นที่ตั้งเรือชุดของบริษัท ไซมิติน เซนติเกรด ประกอบกิจการทำเหมืองแร่ซุด ทำให้เกิดชุมชนกรรมกรชาวจีนขึ้นหนาแน่นบริเวณชุมชนควนอุในปัจจุบัน และมีการตั้งศาลเจ้าตัวเป๊ะก้ง บริเวณทางเข้าบ้านป่าขี้ทรายริมถนนเพชรเกษม เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับคนงานในเหมือง และมีการตั้งสำนักงานรับซื้อแร่ดีบุกและโรงคัดแยกแร่ของเจ้าแก้งชาวจีนบริเวณถนนรัชชูปการ หรือชุมชนตลาดใน ทำให้เกิดตลาดขนาดใหญ่ขึ้นบริเวณนี้ โดยปัจจุบันยังทิ้งร่องรอยของอาคารบ้านเรือน ซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบปีนัง หลงเหลืออยู่

จำนวนมาก โดยสรุปแล้วในช่วงระยะเวลานี้ ศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐานของชุมชนรวมกันแบบเบ็ดเสร็จอย่างแท้จริง กล่าวคือ ศูนย์กลางที่อยู่อาศัย ศูนย์กลางพาณิชยกรรม และศูนย์กลางการเมืองการปกครอง ถูกรวมไว้ที่ชุมชนตลาดในเพียงแห่งเดียว ทั้งนี้ปัจจัยทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดิบุกที่เจริญรุ่งเรืองสูงสุดเป็นแรงผลักดันให้เกิดการรวมศูนย์แบบเบ็ดเสร็จอย่างไม่เคยมีมาก่อน

ภาพที่ 4.20 สภาพชุมชนตลาดห้วยยอดที่รุ่งเรืองในอดีต

4.3.3 ระยะเวลาที่ 3 : ตลาดลูกเสือ – ในเยา (พ.ศ. 2482 – 2525)

ในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) ต่อเนื่องถึงรัชกาลปัจจุบัน เมืองห้วยยอดยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดตรัง หลังจากได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเขาขาว ในพ.ศ. 2430 (รัชกาลที่ 5) โดยตั้งที่ว่าการอำเภอที่ตำบลเขาขาว ต่อมาย้ายมาตั้งที่ตำบลห้วยยอดและในพ.ศ. 2482 (รัชกาลที่ 8) จึงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอห้วยยอด โดยสมัยที่หลวงอินทร์ยาเป็นนายอำเภอได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งที่ด้านหน้าตลาดนัดลูกเสือ ซึ่งเป็นตลาดนัดขนาดใหญ่ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสถานีตำรวจภูธรอำเภอห้วยยอด)

ในขณะเดียวกัน อุตสาหกรรมเหมืองแร่ดิบุกขนาดใหญ่ เริ่มลดบทบาทลงและย้ายฐานการผลิตไปในพื้นที่อื่นๆ แต่อุตสาหกรรมเหมืองแร่ตะกั่ว ซึ่งเป็นแร่ที่นำมาผสมเป็นสารตั้งต้นในการทำระเบิดกลับเฟื่องฟูอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนตลาดใน ซึ่งในขณะนั้นเป็นชุมชนบ้านพักอาศัยหนาแน่น แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ในการขยายชุมชน จึงไม่สามารถขยายตลาดออกไปได้ ด้วย

เหตุนี้ จึงมีการจัดสร้างตลาดแห่งใหม่ขึ้นในบริเวณที่ดินของค่ายลูกเสือเดิม เรียกว่า "ตลาดนัดลูกเสือ" บริเวณริมถนนเพชรเกษมตรงทางเข้าสถานีรถไฟห้วยยอด และตั้งอยู่ด้านหน้าที่ว่าการอำเภอเขาขาวในขณะนั้น และในช่วงระยะเวลานี้เองอุตสาหกรรมเหมืองขุดและเหมืองฉัดได้ย้ายฐานการผลิตไปยังพื้นที่อื่นๆ โดยรอบเทศบาลตำบลห้วยยอด ได้แก่ บ้านลำแพะ บ้านวังอด (วังสมบุญ) ตำบลท่าจั่วและตำบลเขาปูน ทำให้การตั้งถิ่นฐานของชุมชนกระจายออกไปในพื้นที่ชนบทมากขึ้น ไม่กระจุกตัวอยู่เพียงในพื้นที่ตลาดอีกต่อไป โดยสรุปในช่วงระยะเวลานี้ศูนย์กลางการเมืองการปกครองและศูนย์กลางพาณิชย์กรรม ยังคงรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น เนื่องด้วยฐานเศรษฐกิจของเมืองที่พึ่งพาอาศัยอุตสาหกรรมเหมืองแร่ ซึ่งแม้จะมีขนาดเล็กลง แต่ก็ไม่ส่งผลให้เกิดการย้ายศูนย์กลางเมือง ในขณะที่ศูนย์กลางของชุมชนพักอาศัยเริ่มมีการกระจายตัวออกไปนอกเมืองมากขึ้นเกิดเป็นชุมชนใหม่บริเวณด้านเหนือของเมือง แต่ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงศูนย์กลางและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนที่พักอาศัยก็ยังคงเป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจของเมือง นั่นก็คือ อุตสาหกรรมเหมืองแร่นั่นเอง

ภาพที่ 4.21 ที่ว่าการอำเภอห้วยยอดหลังเก่า คราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร

4.3.4 ระยะเวลาที่ 4 : ศูนย์ราชการใหม่ – เทศบาลตำบล (พ.ศ. 2525 – 2540)

ในช่วงพ.ศ. 2525 – 2528 มีการดำเนินการจัดสร้างศูนย์ราชการแห่งใหม่ และในพ.ศ. 2528 ศูนย์ราชการระดับภูมิภาคทั้งหมด ได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่ศูนย์ราชการแห่งใหม่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอห้วยยอดในปัจจุบัน และในพ.ศ. 2530 สุขาภิบาลห้วยยอดได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลตำบลห้วยยอด และตั้งสำนักงานอยู่ใกล้ๆ กับศูนย์ราชการแห่งใหม่เช่นเดียวกัน

ในช่วงระยะเวลาเดียวกันนี้ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทฝรั่งเศสได้เลิกกิจการการทำเหมืองแร่ และมีนักธุรกิจชาวจีนจากจังหวัดภูเก็ตและจังหวัดตรัง ได้เข้ามาดำเนินกิจการการทำเหมืองแร่ในประทานบัตรของบริษัทฝรั่งเศสในพื้นที่ตำบลท่าจิว บ้านลำแพะ ตำบลเขาปูน ตำบลห้วยยอด และตำบลปากแจ่ม จนกระทั่งสายเหมืองแร่ดีบุกเริ่มหมดไป ประกอบกับราคาแร่ดีบุกในตลาดโลกตกต่ำ ทำให้อุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกในพื้นที่อำเภอห้วยยอดต้องปิดฉากลงอย่างถาวร ประกอบกับการขยายตัวของชุมชนและธุรกิจการค้าในช่วงที่อุตสาหกรรมเหมืองแร่เฟื่องฟูถึงขีดสุด ทำให้ภาคพาณิชย์กรรมของเมืองเติบโตอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ฐานเศรษฐกิจหลักของเมืองจึงค่อยๆ เปลี่ยนถ่ายจากภาคอุตสาหกรรมเหมืองแร่ มาเป็นภาคพาณิชย์กรรม ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญนอกเหนือจากการล่มสลายของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดีบุกนั้นก็คือนำเอาที่ตั้งของเมืองห้วยยอด ซึ่งเป็นทางผ่านระหว่างเมืองภูเก็ต ตรัง และนครศรีธรรมราช ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นหัวเมืองขนาดใหญ่และมีความสำคัญในขณะนั้น โดยใช้เส้นทางถนนเพชรเกษมและเส้นทางถนนสายตรัง - ห้วยยอด - ท่งสง เป็นหลัก จึงส่งผลให้เกิดร้านค้า อาคารพาณิชย์ บริเวณริมถนนเพชรเกษมอย่างหนาแน่น อีกทั้งยังส่งผลให้ภาคบริการมีความเจริญรุ่งเรืองตามไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจการโรงแรม ซึ่งใช้เป็นที่พักของผีที่เดินทางสัญจรระหว่างหัวเมือง ซึ่งในขณะนั้นเมืองเล็กๆ แห่งนี้มีโรงแรมขนาดเล็กและขนาดกลางรวมกันถึง 5 แห่ง เช่น โรงแรมโชคดี โรงแรมนายคุด โรงแรมพรสวรรค์ โรงแรมเอเซีย เป็นต้นนอกจากนั้นยังมีโรงภาพยนตร์ถึง 2 แห่ง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2530 ได้มีการพัฒนาตลาดเข้าให้มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้นโดยใช้ชื่อว่า "ตลาดศรีศุภผล" เป็นตลาดแห่งใหม่ควบคู่กับตลาดนัดลูกเสือซึ่งเป็นตลาดเก่า โดยสรุปแล้วในช่วงระยะเวลานี้บทบาทของเมืองห้วยยอดได้เปลี่ยนจากการเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมเหมืองแร่ไปสู่การเป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรม ในขณะที่ศูนย์กลางการเมืองการปกครองมีการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจนมากขึ้น ในขณะที่ศูนย์กลางชุมชนพักอาศัยกระจายตัวไปตามเส้นทางถนนทั้งสายหลักคือถนนเพชรเกษมและถนนสายตรัง - ห้วยยอด - ท่งสง และถนนสายย่อยอื่นๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเมืองในระยะนี้ไม่ใช่อุตสาหกรรมเหมืองแร่อีกต่อไป แต่การเปลี่ยนแปลงของเมืองกลับแปรผันกับเส้นทางคมนาคมโดยตรง

ภาพที่ 4.22 ศูนย์ราชการในปัจจุบัน

2.3.5 ระยะเวลาที่ 5 : เมืองศูนย์กลางที่อยู่อาศัย (พ.ศ. 2525 – 2549)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แนวทางการพัฒนาของประเทศไทยมุ่งเน้นที่จะพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจเป็นหลัก ปัจจัยเหล่านี้เองที่ทำให้เมืองห้วยยอดจะต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง ในช่วงพ.ศ. 2543 – 2546 รัฐบาลมีความพยายามในการพัฒนาเครือข่ายความเชื่อมโยงของหัวเมืองต่างๆ อย่างครบวงจร โดยจะเห็นได้จากการตัดถนนเลี่ยงเมือง (Bypass) เพื่อให้การเดินทางและการขนส่งสินค้ามีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ซึ่งการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งในลักษณะนี้จะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจระดับมหภาค แต่ในทางตรงกันข้ามกลับทำลายรากฐานของเศรษฐกิจระดับจุลภาคโดนสิ้นเชิง เมืองห้วยยอดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรม ในฐานะทางผ่านของหัวเมืองใหญ่ๆ ของภาคใต้ ก็ได้รับผลกระทบนี้เช่นกัน เนื่องจากถนนเพชรเกษมและถนนสายตรัง – ห้วยยอด – ท่งสง ซึ่งเคยคึกคักไปด้วยผู้คนเดินทางผ่านไปผ่านมา แต่ในช่วงระยะหลังนี้กลับซบเซาเพราะผู้คนหันไปใช้เส้นทางเลี่ยงเมืองในการเดินทาง ซึ่งไม่ต้องผ่านเมืองเล็กๆ แห่งนี้อีกต่อไป เมืองห้วยยอดจึงค่อยๆ เปลี่ยนบทบาทของตนเองอีกครั้ง จากเมืองศูนย์กลางพาณิชย์กรรมระดับภูมิภาค กลายเป็นศูนย์กลางชุมชนที่พักอาศัย (Residential Town)

ในช่วงระยะเวลานี้ ศูนย์กลางพาณิชย์กรรม เริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปเนื่องด้วย ชุมชนที่พักอาศัยที่กระจายตัวเข้าไปในพื้นที่ชนบทและพื้นที่ชานเมืองมากขึ้น ทำให้รูปแบบศูนย์กลางพาณิชย์กรรมแบบศูนย์กลางเดียวเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบกระจายศูนย์มากขึ้น ตลาดสดแต่เดิมที่มีถึง 2 แห่ง ก็ลดลงเหลือเพียงแห่งเดียวคือ ตลาดเช้าหรือ ตลาดศรีศุภผล ซึ่งนับวันบทบาทของตลาดเช้าแห่งนี้ก็ยิ่งลดน้อยถอยลงไปทุกขณะ ในขณะที่ตลาดนัดซึ่งจัดขึ้นในพื้นที่ชานเมืองสลับหมุนเวียนกันไป กลับคึกคักและเพิ่มบทบาทความสำคัญมากยิ่งขึ้น

ส่วนศูนย์กลางชุมชนที่พัทลุง ซึ่งเคยกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เมือง ก็ขยายตัวออกไปในพื้นที่ชานเมืองด้านทิศเหนือมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ที่ติดกับถนนสายหลักและถนนเลียบเมือง ซึ่งชุมชนที่พัทลุงเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นหมู่บ้านจัดสรร และมีการขยายตัวของภาคธุรกิจการค้าอย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของเทศบาลตำบลห้วยยอดซึ่งมุ่งเน้นที่จะพัฒนาเมืองห้วยยอดให้เป็นเมืองน่าอยู่ โดยการดำเนินนโยบายด้านสวัสดิการชุมชน การพัฒนาระบบสาธารณูปการ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีและเหมาะสมกับการขยายตัวของชุมชนที่พัทลุงในอนาคต จากสถานการณ์ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเมืองในช่วงระยะเวลานี้ ก็คือ การพัฒนาระบบโครงข่ายถนนของภาครัฐ แต่ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน นั่นคือ ปัจจัยด้านสังคม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากคนในรุ่นก่อนหน้า ที่มุ่งเน้นให้ลูกหลานร่ำเรียนหนังสือและปลูกฝังให้ประกอบอาชีพรับราชการซึ่งถือเป็นค่านิยมของสังคมชาวไทยเชื้อสายจีนในช่วงเวลานั้น ทำให้ชาวบ้านในเมืองห้วยยอดรุ่นปัจจุบันประกอบอาชีพรับราชการแทบทั้งสิ้น ซึ่งเป็นปัจจัยแฝงที่ทำให้ไม่มีผู้สืบทอดกิจการการค้าและส่งผลให้ภาคพาณิชย์กรรมซบเซาลง

2.3.6 ระยะเวลาที่ 6 : เมืองบริการ (พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป)

บทบาทการเป็นศูนย์กลางชุมชนที่พัทลุง หรือเมืองน่าอยู่ ดูเหมือนว่าจะจะเป็นบทบาทของเมืองห้วยยอดที่จะยั่งยืนและยาวนาน แต่ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2550) กลับพบว่า เมืองห้วยยอดกำลังอยู่ในภาวะที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง เนื่องจากแนวนโยบายของหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคที่จะพัฒนาเมืองห้วยยอดให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยการดำเนินการจัดสร้างสถาบันราชภัฏสวนดุสิต วิทยาเขตตรังขึ้นในบริเวณบ้านหนองยุงซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับเทศบาลตำบลห้วยยอดด้านทิศเหนือ ประกอบกับการส่งเสริมประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องของเทศบาลตำบลห้วยยอด จึงสามารถสันนิษฐานได้ว่าในไม่ช้า เมืองห้วยยอดอาจจะต้องเปลี่ยนบทบาทของเมืองศูนย์กลางชุมชนที่พัทลุง เป็นเมืองบริการด้านการศึกษาและการท่องเที่ยวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนศูนย์กลางพาณิชย์กรรมเข้าใกล้สถาบันอุดมศึกษามากขึ้นอีกทั้งยังทำให้มีการกระจายศูนย์กลางพาณิชย์กรรมหลักของเมืองมากกว่า 1 แห่ง และศูนย์กลางรองอีกหลายแห่งกระจายตัวทั่วทั้งเมือง ในขณะที่ศูนย์กลางการเมืองการปกครองจะค่อยให้ความสำคัญกับการปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้นและลดบทบาทความสำคัญของหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคลง ศูนย์กลางชุมชนที่พัทลุงมีแนวโน้มจะขยายตัวไปตามถนนสายหลักด้านทิศเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่โดยรอบสถาบันอุดมศึกษา จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเมืองในช่วงนี้ไม่ใช่การพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งอีกต่อไป แต่กลับกลายเป็นแรงขับเคลื่อนจากแนวนโยบายของรัฐด้านอื่นๆ

ภาพที่ 4.23 อาคารเรียนสถาบันราชภัฏสุรินทร์วิทยาเขตตรัง

4.4 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาระดับชุมชน

ในขั้นตอนการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ระดับชุมชน เป็นการแบ่งพื้นที่ ในเขตเทศบาล ออกเป็นพื้นที่ย่อย โดยการแบ่งชุมชนมีหลักเกณฑ์สำคัญได้แก่ 1) ภาพรวมด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่ 2) การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในบริบทต่างๆ เช่น ในบริบทเมือง ชุมชนดั้งเดิมในอดีต ชุมชนเกษตรกรรม เป็นต้น 3) การเจริญเติบโตของเมือง ความเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาโครงสร้างเมือง (Urban Structure) และ 4) สภาพแวดล้อม และสัญญาณของเมืองที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนอยู่อาศัยในพื้นที่ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อคุณลักษณะทางกายภาพ สภาพเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ปรากฏเป็นคุณค่าและเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนโดยในกระบวนการศึกษาแบ่งชุมชนในเขตเทศบาลตำบลห้วยยอดเป็น 8 ชุมชนได้แก่ ชุมชนตลาดห้วยยอด ชุมชนถนนแพรง ชุมชนหน้าวัดห้วยยอด ชุมชนหลังวัดห้วยยอด ชุมชนกวนอู ชุมชนวัฒนา ชุมชนตาชี ชุมชนควนหนังข้า (รายละเอียดสามารถดูได้ในภาคผนวก ข) ซึ่งจากการศึกษาโดยละเอียดสามารถสรุปผลได้ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 สรุปภาพรวมของชุมชนต่างๆ ในเทศบาลตำบลห้วยยอด

ชุมชน	สภาพภูมิประเทศ	คุณลักษณะเด่นของพื้นที่	ประเด็นสำคัญและสภาพปัญหา
ตลาดห้วยยอด	เป็นที่ราบสลับกับเนินเขาเตี้ยๆ เป็นลูกคลื่น	เป็นศูนย์กลางด้านพาณิชยกรรม การเมืองการปกครอง และสังคม วัฒนธรรมของเมืองห้วยยอด	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนมีความหนาแน่นของประชากรสูงมาก 2. มีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงของมรดกทางวัฒนธรรมในระดับสูง 3. ประชาชนขาดการรวมกลุ่มทางสังคม และขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง 4. เกิดความเสื่อมถอยของพาณิชยกรรมอย่างรุนแรงหลังการสร้างถนนเลียบเมือง
ถนนแพรก	เป็นที่ราบสลับกับเนินเขาเตี้ยๆ และแอ่งน้ำขนาดใหญ่	เป็นศูนย์กลางด้านการคมนาคมขนส่ง และเป็นส่วนต่อขยายของเมืองเพื่อรองรับโครงการที่อยู่อาศัย	<ol style="list-style-type: none"> 1. การขยายตัวของเมืองจากชุมชนตลาดเข้ามาในชุมชนซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติ 2. สภาพภูมิประเทศที่เป็นเนินเขาสลับซับซ้อนถูกทำลายลงเนื่องจากการปรับพื้นที่สำหรับโครงการที่อยู่อาศัย 3. มีแนวโน้มที่จะถูกพัฒนาเป็นศูนย์กลางเมืองใหม่ในอนาคต
หน้าวัดห้วยยอด	เป็นที่ราบสลับกับเนินเขาสูงเป็นลูกคลื่น ค่อยๆ ลาดต่ำลงทางด้านทิศตะวันตก	เป็นศูนย์ของกิจกรรมทางพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งระดับจังหวัด	<ol style="list-style-type: none"> 1. สภาพเศรษฐกิจภายในชุมชนเสื่อมถอยเนื่องจากการล่มสลายของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ 2. บ้านเรือนของประชาชนที่มีคุณค่าถูกปล่อยให้ชำรุดทรุดโทรมเนื่องจากไม่มีเงินทุนในการบำรุงซ่อมแซม 3. มีการบุกรุกพื้นที่ของการทางรถไฟเพื่อปลูกสร้างที่อยู่อาศัย 4. พื้นที่ฝั่งตะวันออกของชุมชนเป็นที่ตั้งของสุสานขนาดใหญ่

ตารางที่ 4.5 (ต่อ) สภาพภาพรวมของชุมชนต่างๆ ในเทศบาลตำบลห้วยยอด

ชุมชน	สภาพภูมิประเทศ	คุณลักษณะเด่นของพื้นที่	ประเด็นสำคัญและสภาพปัญหา
หลังวัดห้วยยอด	เป็นที่ราบขนาดเล็กสลับกับเนินเขาสูงเป็นลูกคลื่น	เป็นศูนย์กลางด้านเกษตรกรรม มีลักษณะเป็นชุมชนชนบทที่แยกตัวออกจากศูนย์กลางเมืองอย่างชัดเจน	<ol style="list-style-type: none"> 1. พื้นที่ป่าธรรมชาติถูกแทนที่ด้วยพื้นที่เกษตรกรรม 2. ขาดความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นเนื่องจากสภาพที่ตั้งที่แยกตัวออกไปอย่างชัดเจน 3. ฐานเศรษฐกิจของชุมชนผูกติดกับผลผลิตทางการเกษตรซึ่งราคาไม่แน่นอน 4. พบแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมน้อยมาก
กวนอู	เป็นที่ราบเชื่อมต่อกับภูเขาสูงในเทือกเขาบรรทัด	เป็นศูนย์กลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความเชื่อความศรัทธา	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นที่ตั้งของศาลเจ้าจำนวน 4 แห่ง 2. อาคารบ้านเรือนที่ทรงคุณค่าหลายหลังถูกปล่อยให้ชำรุดทรุดโทรมเนื่องจากไม่มีเงินทุนในการซ่อมแซม 3. มีการระจุกตัวของชุมชนที่หนาแน่นบริเวณคริสตจักรห้วยยอด
วัดมณา	เป็นเนินเขาสูงค่อยๆ ลาดต่ำลงมาด้านทิศตะวันตก	เป็นชุมชนเกษตรกรรมและเป็นรอยต่อระหว่างพื้นที่เมืองกับชนบท	<ol style="list-style-type: none"> 1. เส้นทางรถไฟแบ่งชุมชนออกเป็น 2 ส่วน คือชุมชนเมืองกับชุมชนเกษตรกรรม 2. มีการรื้อล้างพื้นที่เมืองเก่า โดยโครงการที่อยู่อาศัยบริเวณฝั่งตะวันออกของทางรถไฟ 3. เป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟห้วยยอด ซึ่งเป็นศูนย์กลางคมนาคมขนส่งระดับประเทศ

ตารางที่ 4.5 (ต่อ) สรุปภาพรวมของชุมชนต่างๆ ในเทศบาลตำบลห้วยยอด

ชุมชน	สภาพภูมิประเทศ	คุณลักษณะเด่นของพื้นที่	ประเด็นสำคัญและสภาพปัญหา
ตาชี	เป็นที่ราบสลับกับเนินเขาเตี้ยๆ เป็นลูกคลื่น	เป็นชุมชนที่รองรับการขยายตัวของเมืองจากชุมชนตลาดห้วยยอด และเป็นรอยต่อระหว่างพื้นที่เมืองกับพื้นที่ชนบท	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีการรुकล้ำของโครงการอยู่อาศัยเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรม 2. อาคารบ้านเรือนกระจุกตัวเป็นกลุ่มๆ แยกตัวออกจากกันทำให้ไม่มีความสัมพันธ์กันในชุมชนมากเท่าที่ควร 3. พื้นที่รอบนอกของชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางเมืองยังไม่ได้รับการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ดีเท่าที่ควร
ควนหนังฆ่า	เป็นที่ราบบนเนินเขาสลับกับภูเขาโดดเป็นลูกคลื่น	เป็นชุมชนเกษตรกรรมและมีภูมิประเทศที่สวยงาม	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นที่ตั้งของเขาวงซึ่งเป็นจุดหมายตาและเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญมากของไทย 2. เป็นสถานที่ตั้งของศาสนสถานซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดตั้ง 3. เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมของเมืองทำให้พื้นที่มีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างสูง 4. ในอนาคตจะกลายเป็นศูนย์กลางการบริการด้านการศึกษาเนื่องจากเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาตรง

ภาพรวมของเมืองห้วยยอด เป็นเมืองที่มีสภาพภูมิประเทศที่สวยงาม มีมรดกทางธรรมชาติที่หลากหลายประกอบกับความยาวนานของประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานที่ผ่านกาลเวลานับหมื่นปี ส่งผลให้เมืองห้วยยอดกลายเป็นแหล่งอารยธรรมที่ทรงคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นภูมิทัศน์เมืองที่งดงามราวกับภาพวาด ระบบโครงสร้างเมืองที่สะท้อนภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของบรรพบุรุษ สถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตกอย่างลงตัว วิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ควรค่าต่อการอนุรักษ์ให้คงอยู่เพื่อเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีให้กับชนรุ่นหลัง

อนึ่งระบบสังคมที่มีหลักการดำเนินชีวิตผูกติดกับความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา อย่างเคร่งครัดของชาวไทยเชื้อสายจีน รวมถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเป็นกลุ่มติดกัน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเหนียวแน่นและมีการถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน การรับทราบสารทุกข์สุกดิบ รวมทั้งการร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาถิ่นฐานบ้านเกิดจึงเป็นเรื่องง่าย แม้ว่าในปัจจุบันระบบสังคมในเมืองห้วยยอดจะเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลก ความสัมพันธ์ระหว่างคนห่างกันมากขึ้น แต่ด้วยรากฐานของความเชื่อและการสั่งสมวัฒนธรรมที่ยาวนานและหยิ่งลึกของชาวห้วยยอด คงจะไม่ใช่ว่าเรื่องยากที่จะฟื้นฟูระบบสังคมแบบเดิมกลับมา

การศึกษาคุณลักษณะด้านต่างๆ ของพื้นที่เทศบาลตำบลห้วยยอด ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเด็นหลัก คือ สภาพทั่วไปของเมืองห้วยยอด ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองห้วยยอด พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานในเทศบาลตำบลห้วยยอดและพื้นที่ใกล้เคียง และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาระดับชุมชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทของเมืองจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การคาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของเมืองในอนาคต และพบว่าเมืองมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของเมืองจากการเป็นศูนย์กลางพาณิชย์กรรมระดับภูมิภาคมาเป็นศูนย์กลางที่อยู่อาศัย ทำให้เมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะทางทิศเหนือของเขตเทศบาล ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของเมืองในปัจจุบัน และผลกระทบเหล่านี้จะรุนแรงขึ้นในอนาคตอันใกล้